

Posynodálna apoštolská exhortácia

Svätého Otca Františka

Querida Amazonia

Božiemu ľudu a všetkým ľuďom dobrej vôle

1. Milovaná Amazónia sa svetu predstavuje so všetkou svojou nádherou, svojou drámou, svojím tajomstvom. Boh nám daroval milosť venovať jej špeciálnu pozornosť na synode, ktorá sa konala v Ríme od 6. do 27. októbra 2019 a bola ukončená dokumentom *Amazónia: nové cesty pre Cirkev a pre integrálnu ekológiu*.

Zmysel tejto exhortácie

2. Počúval som prejavy na synode a so záujmom som si prečítal aj príspevky z diskusných skupín. Touto exhortáciou by som rád vyjadril, aké rezonancie vo mne vyvolala táto cesta dialógu a rozlišovania. Nebudem tu rozvíjať všetky otázky, keďže ich zoširoka rozvádza záverečný dokument. Nechcem ho nahrádzať ani opakovať. Chcem len ponúknuť stručný rámec na uvažovanie, ktorý by do amazonskej reality vložil syntézu niektorých naliehavých záležitostí, ktoré som už vyjadril aj v svojich predchádzajúcich dokumentoch, a napomôcť tak smerovaniu k harmonickému, kreatívnemu a plodnému prijatiu celého synodálneho putovania.

3. Zároveň chcem oficiálne prezentovať dokument, ktorý nám ponúka závery synody a na ktorom spolupracovali mnohí ľudia, ktorí problematiku Amazónie poznajú lepšie než ja a rímska kúria, pretože v nej žijú, súcítia s ňou a vášnivo ju milujú. Rozhodol som sa necitovať v tejto exhortácii daný dokument, pretože vás týmto pozývam prečítať si ho.

4. Dal by Boh, aby sa celá Cirkev nechala obohatiť a osloviť touto prácou. Pastieri, zasvätení a zasvätené i laickí veriaci Amazónie nech sa snažia o jej uvedenie do praxe a nech inšpiruje aj všetkých ľudí dobrej vôle.

Sny o Amazónii

5. Amazónia je jedným, navzájom poprepájaným, mnohonárodným celkom a veľkým biómom, ktorého súčasťou je deväť krajín: Brazília, Bolívia, Kolumbia, Ekvádor, Guyana, Peru, Surinam, Venezuela a Francúzska Guyana. Túto exhortáciu však adresujem celému svetu. Robím tak na jednej strane preto, aby som pomohol v ostatných prebudiť lásku a záujem o túto zem, ktorá je takisto aj „naša“, a vzbudil tak k nej obdiv i túžbu po poznávaní

jej posvätného tajomstva; na druhej strane preto, že pozornosť Cirkvi k problematike tohto miesta nás zaväzuje pozrieť sa znovu aspoň v krátkosti na určité témy, na ktoré by sme nemali zabúdať a ktoré potom môžu byť inšpiráciou aj v iných oblastiach sveta vo vzťahu k riešeniu ich vlastných výziev.

6. Všetko, čo Cirkev ponúka, by sa malo originálnym spôsobom inkarnovať na jednotlivých miestach na svete tak, aby Kristova nevesta nadobúdala rôznorodé tváre, ktoré čo možno najlepšie vyjadrujú nevyčerpatel'né bohatstvo jej milosti. Ohlasovanie sa musí inkarnovať, duchovnosť sa musí inkarnovať, štruktúry Cirkvi sa musia inkarnovať. Preto si v tejto krátkej exhortácii pokorne dovoľím naformulovať štyri veľké vízie, ktoré vo mne Amazónia prebúdzajú.

7. Snívam o Amazónii, ktorá bojuje za práva tých najchudobnejších pôvodných národov, tých najposlednejších – aby sa pozdvihla ich dôstojnosť a vypočul ich nárek.

Snívam o Amazónii, ktorá chráni svoje kultúrne bohatstvo, činiace ju výnimočnou, a v ktorej sa v mnohorakých formách odráža ľudská krása.

Snívam o Amazónii, ktorá žiarlivo ochraňuje tú neodolateľnú prírodnú klenotnicu, ktorá ju zdobí, prekypujúci život, ktorý naplňa jej rieky a lesy.

Snívam o kresťanských spoločenstvách, ktoré by boli schopné angažovať sa a inkarnovať do Amazónie tak, aby darovali Cirkvi nové tváre s amazonskými črtami.

Prvá kapitola

Sociálny sen

8. Náš sen je o Amazónii, ktorá integruje a podporuje všetkých svojich obyvateľov v upevnení „dobrého života“. Je tu však potrebné prorocké naliehanie a horlivé úsilie o dobro tých najchudobnejších. Keďže Amazónia sa nachádza pred ekologickou katastrofou, treba zdôrazniť, že „skutočný ekologický prístup sa vždy musí pretransformovať do sociálneho

prístupu, integrujúceho do diskusií o životnom prostredí spravodlivosť tak, aby načúval výkriku zeme, ale aj výkriku chudobných“.¹ Neosoží nám totiž také ochranárstvo, „ktoré sa stará o bióm, ale ignoruje amazonské národy“.²

Nespravodlivosť a zločin

9. Kolonizačné záujmy, ktoré zväčšili a zväčšujú – legálnym aj nelegálnym spôsobom – výrub dreva a ťažobný priemysel a ktoré pokračujú s vyhánaním a obliehaním pôvodných národov, ľudí žijúcich pri riekach či ľudí afrického pôvodu, dvíhajú vlnu protestov, volajúcich do neba:

„Mnoho je stromov,
ktoré zažili mučenie,
a nesmiernych lesov,
kúpených za tisíce mŕtvych.“³

„Obchodníci s drevom majú poslancov
a naša Amazónia nemá nikoho, kto by ju chránil [...].
Vyhnali opice a papagájov[...]
Zber gaštanov už nebude viac tým, čo býval.“⁴

10. To vyvolalo nedávnu migráciu pôvodných obyvateľov na periférie miest. Tam však nenachádzajú skutočné oslobodenie od svojich drám, ale ešte horšie formy otroctva, poroby a biedy. V týchto mestách, charakteristických veľkou nerovnosťou, v ktorých dnes žije väčšia časť amazonskej populácie, narastá aj xenofóbia, sexuálne zneužívanie a obchod s ľuďmi. Preto sa výkrik Amazónie nedvíha len zo srdca jej lesov, ale aj z jej miest.

11. Nie je dôležité, aby som tu opakoval rozsiahle a podrobné analýzy, ktoré boli prezentované pred synodou a počas jej trvania. Pripomeňme si však aspoň jeden z hlasov,

¹ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 49: *AAS* 107 (2015), 866.

² Ana Varela Tafur, „Timareo“, in *Lo que no veo en visiones*, Lima (1992).

³ Jorge Vega Márquez, „Amazonia solitaria“, in *Poesía obrera*, Cobija/Bolivia 2009, 39.

⁴ Jorge Vega Márquez, „Amazonia solitaria“, in *Poesía obrera*, Cobija-Pando-Bolivia 2009, 39.

ktorý zaznel: „Útočia na nás obchodníci s drevom, chovatelia a mnohí ďalší. Sme ohrození ekonomickými činiteľmi používajúcimi modely, ktoré sú cudzie našim oblastiam. Drevárske podniky vstupujú na územie, len aby využili les; my sa o les staráme pre naše deti, máme [z neho] mäso, ryby, rastlinnú medicínu, ovocné stromy [...]. Stavba hydroelektrární a projekt akvaduktov ovplyvňuje rieku a jej okolie [...]. Sme región vykradnutých oblastí.“⁵

12. Už môj predchodca Benedikt XVI. odsudzoval „devastáciu životného prostredia Amazónie a ohrozenia ľudskej dôstojnosti jej obyvateľstva“.⁶ Chcem dodať, že mnohé drámy sú spojené s falošnou predstavou „amazonskej mystiky“. Je naozaj známe, že v posledných desaťročiach minulého storočia bola Amazónia prezentovaná ako veľký, prázdny priestor, ktorý treba zabráť; ako surové bohatstvo, ktoré treba opracovať; ako divoká nesmiernosť, ktorú treba skrotiť. To všetko s pohľadom, ktorý neuznáva práva pôvodných národov alebo ich len ignoruje, akoby neexistovali a akoby kraje, v ktorých žijú, nepatrili im. Dokonca vo vzdelávacích programoch pre deti a mládež boli pôvodní obyvatelia prezentovaní ako votreľci či uzurpátori. Ich život, ich túžby, ich spôsob boja a prežitia nikoho nezaujímali; boli pokladaní skôr za prekážku, ktorej sa treba zbaviť, než za ľudské bytosti s rovnakou dôstojnosťou a právami ako ktokoľvek iný.

13. Aj niektoré slogany ešte prispeli k tomuto zmätku, medziiným aj slogan „neustúpiť“,⁷ akoby podrobenie mohlo prísť len zvonku, z iných krajín, zatiaľ čo miestne samosprávy mali (pod zámienkou rozvoja) účasť na spojenectvách, ktorých cieľom bolo zničenie lesa – spolu s formami života, ktoré v ňom prebývajú – beztriestne a bez obmedzení. Pôvodné národy sa neraz iba bezmocne prizerali ničeniu prírodného prostredia, ktoré im dovtedy umožňovalo získavať potravu, lieky, prežitie a udržiavať ich štýl života a kultúru, ktorá im dávala identitu a zmysel. Nerovnosť moci je obrovská a slabí nemajú zdroje na to, aby sa bránili, zatiaľ čo víťaz stále berie všetko. „Chudobné národy zostávajú stále chudobné a bohaté neprestajne bohatnú.“⁸

---

⁵ Red Eclesial Panamazónica (REPAM), Brasil, *Síntesis del aporte al Sínodo*, s. 120.; porov. *Instrumentum laboris*, 45.

⁶ *Príhovor mladým*, São Paulo, Brazília (10. mája 2007), 2: *Insegnamenti III*, 1 (2007), 808.

⁷ Porov. Alberto C. Araújo, „Imaginario amazónico“, in *Amazonia real: amazoniareal.com.br* (29. januára 2014).

⁸ Pavol VI., encyklika *Populorum progressio* (26. marca 1967), 57: *AAS* 59 (1967), 285.

14. Ekonomickým, národným a medzinárodným operáciám, ktoré poškodzujú Amazóniu a nerešpektujú právo jej pôvodných národov na vytýčenie vlastného teritória, na sebaurčenie a na súhlas, treba konečne dať meno, ktoré im patrí: nespravodlivosť a zločin. Keď sa niektoré podniky, bažiacie po ľahkých zárobkoch, bezrestne zmocňujú zeme a idú dokonca privatizovať aj pitnú vodu alebo keď miestne autority nechávajú voľnú ruku drevospracujúcemu priemyslu, ťažobným a ropným projektom či ďalším činnostiam, ktoré devastujú lesy a znečisťujú životné prostredie, takto sa nedobрым spôsobom nastavujú ekonomické vzťahy. Stáva sa z nich nástroj, ktorý zabíja. Je bežným zvykom používať represívne prostriedky, ktorým chýba akákoľvek etika, akými sú sankcionovanie protestov či priame zabíjanie miestnych obyvateľov, ktorí sa vzpierajú projektom, alebo zámerné zakladanie požiarov v lesoch a korupcia politikov i samotných indigénnych obyvateľov. To všetko je sprevádzané vážnymi porušeniami ľudských práv a novými formami otroctva, ktoré ubližujú predovšetkým ženám. Prekvitá obchod s drogami, ktorý sa pokúša podmaniť si miestnych obyvateľov, alebo obchod s ľuďmi, ktorý využíva tých, čo boli vyhnaní zo svojho pôvodného prostredia. Nemôžeme dopustiť, aby sa globalizácia stala „novým typom kolonializmu“.⁹

Rozhorčiť sa a prosiť o odpustenie

15. Treba sa najprv rozhorčiť,¹⁰ ako sa rozhorčil Mojžiš (porov. *Ex* 11, 8), ako sa rozhorčil Ježiš (porov. *Mk* 3, 5), ako sa rozhorčuje Boh nad nespravodlivosťou (porov. *Am* 2, 4 – 8; 5, 7 – 12; *Ž* 106, 40). Nie je zdravé, aby sme si zvykli na zlo, nedopusťme, aby v nás uspali sociálne svedomie, keď „brázda ničenia či dokonca smrti pre všetky naše oblasti [...] ohrozuje život miliónov ľudí a osobitným spôsobom životné prostredie obyvateľov vidieka a pôvodných obyvateľov“.¹¹ Príbehy nespravodlivosti a krutosti, ku ktorým došlo v Amazónii aj počas minulého storočia, by v nás mali vyvolávať hlboký nesúhlas, ale zároveň by nás mali urobiť citlivejšími na vnímanie aktuálnych foriem zneužívania človeka, defraudácie a smrti. Čo sa týka tejto hanebnej minulosti, priblížme si aspoň jedno rozprávanie o utrpeniach

⁹ Ján Pavol II., *Príhovor Pápežskej akadémii sociálnych vied* (27. apríla 2001), 4: *AAS* 93 (2001), 600.

¹⁰ Porov. *Instrumentum laboris*, 41.

¹¹ Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy* (29. júna 2007), 473: ed. it. Bologna 2014, s. 243.

miestnych ľudí venezuelskej Amazónie v ére kaučuku: „Domorodcom nedávali peniaze, len tovar a za takú vysokú cenu, že ho nikdy nedokázali zaplatiť, [...] platili, ale domorodcovi vraveli: ‚Máte veľký dlh‘ a on sa musel vrátiť a pracovať. [...] Viac než dvadsať dedín *ye'kuana* bolo úplne zdevastovaných. Ich ženy boli znásilňované, odrezali im prsníky, tehotným rozpárali bruchá. Mužom odsekávali prsty na rukách alebo celé zápästia, aby už nemohli chytať ryby, [...] spolu s ďalšími scénami toho najabsurdnejšieho sadizmu“.¹²

16. Tieto dejiny utrpenia a pohrdania ľudskou dôstojnosťou nemožno len tak ľahko uzdraviť. A ani kolonizácia sa nezastavuje, len sa v niektorých zónach mení, maskuje a ukrýva,¹³ ale nestráca nič zo svojej arogancie k životu chudobných a ku krehkosti životného prostredia. Biskupi brazílskej Amazónie pripomenuli, ako „dejiny Amazónie ukazujú, že v nej vždy bola nejaká menšina, ktorá zarábala na úkor chudobnej väčšiny a na rabovaní – bez akýchkoľvek škrupúl – prírodných bohatstiev oblasti, Bohom darovanej národom, ktoré tu žijú celé tisícročia, a migrantom, ktorí prišli v priebehu minulých storočí“.¹⁴

17. Akonáhle dovoľíme, aby sa v nás prejavilo zdravé rozhorčenie, hneď si zároveň pripomeňme, že vždy je tu cesta na prekonávanie rôznej koloniálnej mentality a budovanie siete súdržnosti a rozvoja: „výzvou je zaistiť globalizáciu v solidarite, globalizáciu bez marginalizácie“.¹⁵ Je však potrebné zamerať sa na udržateľné alternatívy chovateľstva a poľnohospodárstva, ako aj na energie, ktoré neznečisťujú, a pracovné zdroje, ktoré nespôsobujú ničenie prostredia a kultúry. Zároveň je nutné miestnym obyvateľom a tým najchudobnejším zaistiť primerané vzdelanie, ktoré rozvinie a zhodnotí ich schopnosti. Práve v takýchto cieľoch sa môžu prejavovať skutočné schopnosti politikov a ich šikovnosť. Nevráti to

---

¹² Ramón Iribertegui, *Amazonas: El hombre y el caucho*, ed. Vicariato Apostólico de Puerto Ayacucho - Venezuela, Monografía, č. 4, Caracas 1987, 307 s.

¹³ Porov. Amarílis Tupiassú, „Amazônia, das travessias lusitanas à literatura de até agora“, in *Estudos Avançados*, zv. 19, č. 53, São Paulo (január/apríl 2005): „V skutočnosti po skončení prvej kolonizácie Amazónia pokračovala na ceste ako región podrobený sekulárnej chamtivosti. Raz to bolo pod rúškom nových rétorických formulácií, [...] používaných agentmi ‚civilizácie‘, ktorí nemali ani len potrebu personifikácie pre vytváranie a násobenie nových tvárí starého vyhladzovania, raz prostredníctvom pomalej smrti.“

¹⁴ Biskupi brazílskej Amazónie, *Carta al pueblo de Dios*, Santarem – Brasil (6. júla 2012).

¹⁵ Ján Pavol II., *Posolstvo na Svetový deň mieru 1998*, 3: AAS 90 (1998), 150.

síce mŕtvym život a neodškodní to tých, ktorí prežili masakre, ale pomôže to nám na našej ceste k ľudskosti.

18. Povzbudzujúce je mať na pamäti, že aj uprostred vážnych excesov amazonskej kolonizácie, plnej „protirečení a rozkolov“,¹⁶ zanechalo mnoho misionárov vlastné krajiny a prijalo strohý a náročný život v blízkosti tých najbezbrannejších s cieľom šíriť evanjelium. Vieme, že nie všetci boli príkladní, ale práca tých, ktorí sa udržali vo vernosti evanjeliu, inšpirovala aj také „legislatívy ako napríklad ‚Leyes de Indias‘, ktoré sa zasadzovali za ochranu dôstojnosti pôvodných obyvateľov pred zneužívaním ich národov a oblastí“. ¹⁷ Keďže často práve kňazi chránia domácich pred útočníkmi a vykorisťovateľmi, vedia o tom svoje: „Prosili nás naliehavo, aby sme ich neopúšťali, a nútili nás sľúbiť, že sa znovu vrátíme“. ¹⁸

19. V súčasnosti je Cirkev povolaná počúvať nárek amazonských národov a nemôže byť menej angažovaná, „aby mohla transparentne vykonávať svoju prorockú úlohu“. ¹⁹ Zároveň však, keďže nemôžeme poprieť, že sa obilie pomiešalo s kúkoľom a že misionári nestáli vždy na strane utláčaných, hanbím sa a znovu „pokorne prosím o odpustenie nielen za urážky samotnej Cirkvi, ale aj za zločiny proti domorodým národom počas takzvaného dobývania Ameriky“²⁰ a za ukrutné zločiny, ktoré pokračovali v priebehu celých dejín Amazónie. Ďakujem všetkým členom domorodých národov a znovu im pripomínam: „Vy a váš údel ste

---

¹⁶ Tretia generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Puebly*, (23. marca 1979), 6.

¹⁷ *Instrumentum laboris*, 6. II. Pápež Pavol III. v svojom breve *Veritas ipsa* (2. júna 1537) odsúdil rasistické tézy a priznávajú pôvodným obyvateľom dôstojnosť ľudskej osoby, či už boli kresťania alebo nie, priznal im aj právo na vlastníctvo a zakázal, aby ich dávali do otroctva. Hovoril: „Keďže sú to ľudia ako všetci ostatní, [...] v žiadnom prípade nemôžu byť obratí o slobodu a o vlastníctvo svojho majetku, a to ani tí, ktorí sú mimo viery v Ježiša Krista.“ Toto učenie bolo potvrdené pápežmi Gregorom XIV., bula *Cum sicuti* (28. apríla 1591); Urbanom VIII., bula *Commissum nobis* (22. apríla 1639); Benediktom XIV., bula *Immensa pastorum principis* adresovaná biskupom Brazílie (20. decembra 1741); Gregorom XVI., breve *In Supremo* (3. decembra 1839); Levom XIII., *List biskupom Brazílie o otroctve* (5. mája 1888); Jánom Pavlom II., *Posolstvo domorodcom amerického kontinentu*, Santo Domingo (12. októbra 1992), 2: *Insegnamenti* 15, 2 (1992), 341 – 347.

¹⁸ Frederico Benício de Sousa Costa, *Carta Pastoral* (1909), ed. Imprenta del gobierno del Estado de Amazonas, Manaus 1994, 83.

¹⁹ *Instrumentum laboris*, 7.

výkrikom do nášho svedomia [...]. Vy ste živá pripomienka misie, ktorú Boh zveril nám všetkým: starať sa o spoločný domov“.²¹

Komunitný zmysel

20. Predpokladom sociálneho zápasu je schopnosť tvoriť bratstvo a schopnosť vcítiť sa do ľudského spoločenstva. Bez znižovania dôležitosti osobnej slobody treba zdôrazniť, že pôvodné národy Amazónie majú silne vyvinutý zmysel pre komunitu. Prežívajú takýmto spôsobom „prácu, odpočinok, ľudské vzťahy, obrady a slávenia. So všetkým sa navzájom delia. Súkromné priestory – také typické pre modernú spoločnosť – sú u nich minimálne. Ich život je komunitné putovanie, v ktorom sú úlohy a zodpovednosti starostlivo rozdelené vzhľadom na spoločné dobro. Niet tam miesta pre ideu jednotlivca oddeleného od spoločenstva alebo od jeho teritória“.²² Ľudské vzťahy sú preniknuté okolitou prírodou, pretože miestni obyvatelia ju cítia a vnímajú ako skutočnosť, ktorá integruje ich spoločnosť a kultúru. Je predĺžením ich vlastného aj rodinného tela a zároveň celej sociálnej skupiny:

„Tá hviezda sa blíži,
kolibríky trepecú krídlami
a silnejšie než vodopád bije moje srdce;
tvojimi perami zvlažím zem,
vietor nech sa s nami hrá“.²³

21. Tento fakt ešte znásobuje dezintegračný efekt vykorenenia, ktorý prežívajú pôvodní obyvatelia nútení vydať sa do miest, kde sa musia pokúsiť prežiť – neraz nedôstojným

---

²⁰ *Príhovor pri príležitosti 2. svetového stretnutia ľudových hnutí*, Santa Cruz de la Sierra – Bolivia (9. júla 2015): *L'Osservatore Romano*, 11. júla 2015, s. 5.

²¹ *Príhovor na stretnutí s národmi Amazónie*, Puerto Maldonado Perù (19. januára 2018): *L'Osservatore Romano*, 21. januára 2018, s. 6.

²² *Instrumentum laboris*, 24.

²³ Yana Lucila Lema, *Tamyahuan Shamakupani* (Con la lluvia estoy viviendo), 1, in:

<http://siwarmayu.com/es/yana-lucila-lema-6-poemas-de-tamyawan-shamukupani-con-la-lluvia-estoy-viviendo/>.

spôsobom – uprostred celkom individualistických zvyklostí mestského života a v nepriaznivom prostredí. Ako napraviť takéto krivdy? Ako obnoviť ich vykorenené životy? Zoči-voči krutej realite treba oceniť a podporovať každé úsilie, ktoré sa snažia vyvíjať mnohé z týchto sociálnych skupín, aby si uchovali svoje hodnoty i životný štýl a integrovali sa do nového kontextu bez toho, aby stratili seba, či dokonca s dôrazom na to, že nám ich ponúkajú ako príspevok k spoločnému dobru.

22. Kristus vykúpil celého človeka a chce v každom z nás obnoviť schopnosť vstupovať do vzťahu s druhými. Evanjelium predkladá Božiu lásku, ktorá sa šíri z Kristovho srdca, a plodí snahu o spravodlivosť, ktorá je spevom bratstva a zároveň solidarity a tiež stimulom pre kultúru stretnutia. Múdrosť životného štýlu pôvodných národov – hoci so všetkými limitmi, ktoré môže mať – nás pobáda, aby sme túto túžbu prehlbovali. Z tohto dôvodu biskupi Ekvádoru apelovali na „nový sociálny a kultúrny systém, ktorý by uprednostňoval bratské vzťahy v rámci uznania a ocenenia rozličných kultúr a ekosystémov. Systém schopný postaviť sa akejkoľvek forme diskriminácie a nadvlády nad ľuďmi“.²⁴

Degradované inštitúcie

23. V *Laudato si'* sme pripomínali, že „ak je všetko vo vzťahu, potom aj zdravotný stav spoločenských inštitúcií má vplyv na životné prostredie a na kvalitu ľudského života [...]. V rámci každej spoločenskej úrovne a medzi nimi sa navzájom rozvíjajú inštitúcie, ktoré regulujú ľudské vzťahy. Všetko, čo tieto inštitúcie poškodzuje, má škodlivé dôsledky, akými sú strata slobody, nespravodlivosť a násilie. Viaceré krajiny riadi pochybný inštitucionálny systém za cenu utrpenia ľudí“.²⁵

24. Aký je stav inštitúcií občianskej spoločnosti v Amazónii? *Instrumentum laboris* – pracovný dokument synody, ktorý obsahuje množstvo príspevkov osôb a skupín z Amazónie, hovorí o „kultúre, ktorá zamoruje štát a jeho inštitúcie a preniká všetky sociálne vrstvy vrátane domorodých spoločností. Ide o skutočnú morálnu pliahu. V dôsledku toho sa stráca dôvera v inštitúcie a v ich predstaviteľov, čo úplne diskredituje politiku a spoločenské

---

²⁴ Konferencia biskupov Ekvádoru, *Cuidemos nuestro planeta* (20. apríla 2012), 3.

²⁵ Č. 142: *AAS* 107 (2015), 904 – 905.

organizácie. Amazonské národy nie sú chránené pred korupciou a stávajú sa jej hlavnými obeťami“.²⁶

25. Nemôžeme poprieť fakt, že aj členovia Cirkvi boli niekedy súčasťou korupčnej siete do tej miery, že prijali mlčanie výmenou za ekonomickú pomoc pre cirkevné diela. Práve preto prišli návrhy synody, ktoré odporúčajú „venovať osobitnú pozornosť pôvodu darov alebo iných druhov výhod, ako aj investíciám uskutočneným cirkevnými inštitúciami či kresťanmi“.²⁷

Sociálny dialóg

26. Amazónia by mala byť aj miestom sociálneho dialógu, a to predovšetkým medzi rozličnými pôvodnými národmi kvôli nachádzaniu foriem spoločenstva a spoločného zápasu. My ostatní sme povolaní zúčastňovať sa na ňom s najväčším rešpektom ako „hostia“ a hľadať cesty stretnutia, ktoré Amazóniu obohatia. Ak však chceme viesť dialóg, mali by sme to robiť predovšetkým s tými „najposlednejšími“. Oni totiž nie sú hocakými partnermi na dialóg, ktorých by bolo treba presvedčať, ani žiadnym pozvaným hosťom k stolu navyše. Oni sú principiálni partneri tohto dialógu, od ktorých sa my musíme učiť, ktorých musíme spravodlivo vypočuť a ktorých musíme požiadať o dovoľenie, aby sme mohli prezentovať naše návrhy. Ich slovo, ich nádeje a obavy by mali byť tým najsilnejším hlasom pri ktoromkoľvek dialógu o Amazónii. A veľkou otázkou je: Ako si oni sami predstavujú *buen vivir*, teda dobrý život pre seba a pre svojich potomkov?

27. Tento dialóg musí nielen privilegovať rozhodnutie na ochranu chudobných, ľudí žijúcich na okraji spoločnosti a vylúčených, ale mal by ich predovšetkým brať ako protagonistov. Ide o uznanie blížneho a jeho ocenenie ako „niekoho“ s jeho citmi, jeho najosobnejšími rozhodnutiami, jeho spôsobom života a práce. Inak skončí výsledok zase len ako projekt „niekoľkých zameraný na niekoľkých“²⁸ alebo len ako „dohoda na papieri či prchavý mier pre

---

²⁶ Č. 82.

²⁷ Tamže, 83.

²⁸ Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), 239: *AAS* 105 (2013), 1116.

šťastnú menšinu“.²⁹ Preto „je nevyhnutný prorocký hlas“³⁰ a ako kresťania sme povolaní dať mu zaznieť.

Potom sa môže zrodiť ďalší sen.

---

²⁹ Tamže, 218: *AAS* 105 (2013), 1110.

³⁰ Tamže.

DRUHÁ KAPITOLA

KULTÚRNY SEN

28. Podporovať Amazóniu však neznamená kultúrne ju kolonizovať, ale konať tak, aby ona sama dostala to najlepšie zo seba. To by malo byť pravým zmyslom optimálneho vzdelávacieho diela: kultivovať bez vykorenenia; nechať rásť bez oslabenia identity; podporovať bez narušania. Ak v prírode existujú zdroje, ktoré možno navždy stratiť, to isté sa môže stať aj s kultúrami, ktoré v sebe nesú doteraz nevypočutý odkaz a ktoré sú dnes ohrozené tak veľmi, ako ešte nikdy predtým.

Amazonský mnohosten

29. V Amazónii žijú mnohé národy a národnosti a viac než 110 domorodých národov v stave dobrovoľnej izolácie (PIAV).³¹ Ich situácia je veľmi krehká a mnohí si už dlhšie uvedomujú, že sú jednými z posledných nositeľov bohatstva, ktoré je odsúdené na zánik. Akoby im bolo súdené prežiť len vtedy, ak nie sú na ťarchu, zatiaľ čo postmoderná kolonizácia neustále napreduje. Treba sa vyhybať tomu, aby sme im dávali nálepku „necivilizovaných divochov“. Darovali predsa život iným kultúram a iným formám civilizácie, ktoré kedysi dosiahli pozoruhodný rozvoj.³²

30. Pred kolonizáciou sa populácia koncentrovala pozdĺž brehov riek a jazier; kolonizačný tlak však vytlačil obyvateľov dovnútra pralesa. Dnes si čoraz väčšia premena krajiny na púšť vynucuje ďalšie premiestňovanie ľudí, ktorí končia na perifériách alebo chodníkoch miest niekedy v situácii extrémnej chudoby, ale aj vnútorného rozporu, ktorého príčinou je strata hodnôt, o ktoré sa predtým opierali. Takto prichádzajú o oporné body a vlastné kultúrne korene, ktoré im kedysi poskytovali identitu a dôstojnosť, a tak predlžujú zástup ľudí odstrčených a odsúdených na zánik. Kultúrny prenos múdrosti, ktorá sa po stáročia odovzdávala z generácie na generáciu, je prerušený. Mestá, ktoré by mali byť miestami

---

³¹ Porov. *Instrumentum laboris*, 57.

³² Porov. Evaristo Eduardo de Miranda, *Quando o Amazonas corria para o Pacífico*, Petrópolis 2007, 83 – 93.

vzájomného obohatenia a zúrodnenia prostredníctvom rozličných kultúr, sa menia na scenériu bolestného „skartovania“.

31. Každý národ, ktorý dokázal v Amazónii prežiť, má vlastnú kultúrnu identitu a jedinečné bohatstvo v rámci multikultúrneho univerza, založené na úzkom vzťahu s prostredím, ktorý si obyvatelia vytvárajú – vo vzájomnej nedeterministickej symbióze, ktorá je však ťažko pochopiteľná cudzími mentálnymi schémami:

„Bola raz jedna krajinka, ktorá sa objavila so svojou riekou,
so svojimi zvieratami, svojimi oblakmi, svojimi stromami.
Niekedy však, keď krajinku s jej riekou a jej stromami
nebolo možné nikde zhliadnuť,
musela sa zjaviť v mysli mládenca“.³³

„Z rieky sprav svoju krv... [...]”
Potom sa zasad',
nech vyklíčiš a vyrastieš,
nech sa tvoj koreň
primkne k zemi nastálo,
a napokon buď kanoe,
čln, pramica, zem, krčah,
stajňa a človek.“³⁴

32. Skupiny ľudí, ich životný štýl a ich videnie sveta sú také rôznorodé ako ich teritórium, keďže sa museli prispôbiť krajine, jej podmienkam a zdrojom. Národy, ktoré sa venujú rybolovu, nie sú rovnaké ako tie, ktoré sa venujú lovu alebo poľnohospodárstvu vo vnútrozemí, ani ako tie, ktoré obrábajú pôdu na miestach, na ktorých bývajú záplavy. V Amazónii môžeme nájsť tisíce domorodých spoločenstiev, ľudí s africkým pôvodom, riečnych ľudí či obyvateľov miest, ktorí sú veľmi rozdielni, ale navzájom tvoria jednu veľkú,

---

³³ Juan Carlos Galeano, „Paisajes”, in *Amazonia y otros poemas*, Universidad Externado de Colombia, Bogotá 2011, 31.

³⁴ Javier Yglesias, „Llamado”, in *Revista peruana de literatura*, č. 6 (jún 2007), 31.

rozmanitú ľudskú rodinu. Napriec celým týmto teritóriom a jeho zákutiami sa ukazuje Boh: toto miesto odráža veľa z jeho nevyčerpatelnej krásy. Preto rozvíjajú tieto mnohoraké skupiny ľudí svoje osobité formy múdrosti v živej syntéze s okolitým prostredím. My, ktorí sa na celú túto scenériu pozeráme zvonku, by sme sa mali vyhnúť nesprávnym zovšeobecneniam, prostoduchým rečiam alebo záverom vytvoreným len na základe našich mentálnych štruktúr a skúseností.

Starat' sa o korene

33. Rád by som ešte pripomenul, že „konzumná vízia človeka podporovaná súkolesím súčasnej globalizovanej ekonomiky vedie k homogenizácii kultúr a nesmiernemu oslabeniu kultúrnej rozmanitosti, ktorá je pokladom ľudstva“.³⁵ To sa priamo dotýka hlavne mladých, keďže ide o tendenciu „likvidovať rozdiely vyplývajúce z miesta pôvodu [a meniť] ich na manipulovateľné subjekty sériovej výroby“.³⁶ Aby sme sa vyhli dynamike tohto ľudského zbedačovania, treba milovať a ochraňovať vlastné korene, pretože práve ony sú „miestom zakorenenia, ktoré nám umožňuje rásť a odpovedať na nové výzvy“.³⁷ Pozývam preto všetkých mladých z Amazónie, predovšetkým pôvodných obyvateľov, aby „sa starali o svoje korene, pretože z nich vychádza sila, ktorá vám dá vyrásť, rozkvitnúť, priniesť ovocie“.³⁸ Korene tých, ktorí sú pokrstení, sa spájajú aj s dejinami izraelského národa a Cirkvi až do súčasnosti. Spoznávať ich je nielen zdrojom radosti, ale predovšetkým nádeje, ktorá inšpiruje k vznešeným a odvážnym činom.

34. Celé stáročia odovzdávali amazonské národy svoju kultúrnu múdrosť ústnym podaním prostredníctvom mýtov, legiend a rozprávania. Presne tak, ako to bolo s „prvotnými ľudovými rozprávačmi a spevákmi, ktorí prechádzali lesom a rozprávali príbehy, putujúc od dediny do dediny a udržiavajúc tak nažive spoločenstvo, ktoré by inak bez pupočnej šnúry

---

³⁵ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 144: *AAS* 107 (2015), 905.

³⁶ Posynodálna apoštolská exhortácia *Christus vivit* (25. marca 2019), 186.

³⁷ Tamže, 200.

³⁸ *Videoposolstvo na Svetové stretnutie domorodej mládeže*, Soloy-Panamá (18. januára 2019): *L'Osservatore Romano*, 19. januára 2019, s. 8.

týchto súvislostí rozdrobili a rozpustili vzdialenosť a izolácia“.³⁹ Preto je také dôležité „počúvať dlhé rozprávania starších“,⁴⁰ aby sa mladí zastavili a napili z tohto prameňa.

35. Hoci stále narastá riziko, že sa amazonské kultúrne bohatstvo stratí, v posledných rokoch, vďaka Bohu, začali niektoré národy písať, aby vyrozprávali vlastné príbehy a opísali zmysel svojich obyčají. Takto môžu aj ony samy explicitným spôsobom spoznať, že existuje čosi viac, než len etnická identita a že sú nositeľmi vzácnych osobných, rodinných a kolektívnych spomienok. Mám radosť, keď vidím, že sa obnovuje stratený kontakt s vlastnými koreňmi. Na druhej strane sa aj v odborných odvetviach začalo rozvíjať zvýšené vnímanie amazonskej identity a aj pre tých, ktorí sú často potomkovia prisťahovalcov, sa Amazónia stala prameňom umeleckej, literárnej, hudobnej a kultúrnej inšpirácie. Najrôznejšie umelecké vyjadrenia, predovšetkým poézia, sa nechali inšpirovať vodou a lesom, v ktorých pulzuje život, ako aj kultúrnou diverzitou a spoločenskými či ekologickými výzvami.

Medzikultúrne stretnutie

36. Tak ako každá kultúrna realita, aj kultúry hlbokaj Amazónie majú svoje limity. Aj mestské kultúry Západu ich majú. Faktory ako konzumný spôsob života, individualizmus, diskriminácia, nerovnosť a mnohé ďalšie patria medzi krehké aspekty týchto kultúr, ktoré sú na prvý pohľad najrozvinutejšie. Etniká, ktoré rozvinuli svoj kultúrny poklad v spojení s prírodou a so silným zmyslom pre spoločenstvo, si však ľahko všimnú naše „tiene“, ktoré my uprostred domnelého pokroku vôbec nevnímame. Preto by bolo pre nás prospešné prijať ich životnú skúsenosť.

37. Počnúc našimi koreňmi, zasadnime k spoločnému stolu, na miesto rozhovoru a nádeje. Týmto spôsobom sa rozdielnosť, ktorá by inak bola závorou alebo hranicou, premieňa na most. Identita a dialóg nie sú nepriatelia. Vlastná kultúrna identita sa prehlbuje a obohacuje dialógom o rozličných skutočnostiach a autentický spôsob, ako ju uchovať, nie je izolácia, ktorá ochudobňuje. Mojmím zámerom preto je nepredkladať domorodú kultúru ako celkom

---

³⁹ Mario Vargas Llosa, Prologo a *El Hablador*, Madrid, 8. októbra 2007.

⁴⁰ Posynodálna apoštolská exhortácia *Christus vivit* (25. marca 2019), 195.

uzavretú, ahistorickú, statickú či takú, ktorá sa štíti akejkol'vek formy zmiešania. Kultúra sa môže stať sterilnou, keď sa „uzavrie sama do seba a [snaží sa] zvečniť zastarané formy života, pričom odmieta akýkoľvek dialóg a konfrontáciu týkajúcu sa pravdy o človekovi“.⁴¹ To sa môže javiť ako málo realistické, keďže je náročné ubrániť sa kultúrnej invázii. Preto by mal všetkým prináležať záujem starať sa o kultúrne hodnoty domorodých skupín. Veď ich bohatstvo je aj naše. Ak nepokročíme v tomto zmysle spoločnej zodpovednosti vzhľadom na rozdielnosť, ktorá okrášľuje našu ľudskosť, je nemožné očakávať, že sa skupiny z hlbokého pralesa naivne otvoria „civilizácii“.

38. V Amazónii je aj medzi rozličnými pôvodnými národmi možné rozvíjať „medzikultúrne vzťahy, v ktorých rozdielnosť nepredstavuje hrozbu ani neospravedlňuje hierarchiu moci uplatňovanej jednými nad druhými, ale do ktorých vnáša rôznorodosť dialóg medzi rozličnými kultúrnymi víziami o spôsobe osláv či sviatkov, medzil'udských vzťahoch a oživení nádeje“.⁴²

Ohrozené kultúry, rizikové národy

39. Globalizovaná ekonómia bez hanby poškodzuje ľudské, spoločenské a kultúrne bohatstvo. Dezintegrácia rodín, ku ktorej dochádza vinou nútenej migrácie, podlamuje odovzdávanie hodnôt, pretože „rodina je a vždy bola tou sociálnou inštitúciou, ktorá najviac prispela k udržiavaniu našich kultúr pri živote“.⁴³ Okrem toho je „vzhľadom na kolonizačnú inváziu prostriedkov masovej komunikácie“ potrebné podporovať u pôvodných národov „alternatívne formy komunikácie založenej na vlastných jazykoch a kultúre“ a tiež napomáhať tomu, aby aj „samotné témy pôvodných obyvateľov boli prítomné už v existujúcich komunikačných prostriedkoch“.⁴⁴

---

⁴¹ Ján Pavol II., encyklika *Centesimus annus* (1. mája 1991), 50: *AAS* 83 (1991), 856.

⁴² Piata generálna konferencia biskupov Latiskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy* (29. júna 2007), 97: ed. it. Bologna 2014, s. 57.

⁴³ *Príhovor na stretnutí s národmi Amazónie*, Puerto Maldonado, Perù (19. januára 2018): *L'Osservatore Romano*, 21. januára 2018, s. 6.

⁴⁴ *Instrumentum laboris*, 123, e.

40. V akomkoľvek projekte pre Amazóniu „je nevyhnutné [prijat’] perspektívu práv národov a kultúr a pochopiť, že rozvoj sociálnej skupiny [...] si vyžaduje, aby miestni spoločenský činitelia, vychádzajúc z ich vlastnej kultúry, mali vždy hlavné slovo. Ani pojem kvality života nemožno nanucovať, ale musí byť chápaný v rámci sveta symbolov a zvykov každej ľudskej skupiny“.⁴⁵ A ak sa kultúry predkov pôvodných národov zrodili a rozvinuli v intímnom kontakte s okolitým prírodným prostredím, ťažko sa budú môcť uchovať bez škody, ak sa toto prostredie zničí.

Tým sa otvára cesta nasledujúcemu snu.

---

⁴⁵ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 144: AAS 107 (2015), 906.

TRETIA KAPITOLA

EKOLOGICKÝ SEN

41. V realite Amazónie, v ktorej existuje taký úzky vzťah medzi ľudskou bytosťou a prírodou, má každodenná existencia vždy kozmický rozmer. Oslobodiť druhých z ich otroctva predovšetkým znamená postarať sa o ich životné prostredie a chrániť ho,⁴⁶ ale ešte viac pomôcť srdcu človeka, aby sa s dôverou otvorilo Bohu, ktorý nielenže stvoril všetko, čo existuje, ale nám aj daroval seba samého v Ježišovi Kristovi. Pán, ktorý sa o nás staral ako prvý, nás učí postarať sa aj o našich bratov a sestry a o životné prostredie, ktoré nám každý deň darúva. To je prvá ekológia, ktorú potrebujeme. V Amazónii možno ešte lepšie pochopiť slová Benedikta XVI., ktorý povedal, že popri „prírodnej ekológii“ existuje aj takzvaná „ľudská ekológia“, ktorá si zasa vyžaduje „sociálnu ekológiu“. A to znamená, že ľudstvo [...] musí stále viac vnímať prepojenia existujúce medzi prírodnou ekológiou, čiže rešpektovaním prírody, a ľudskou ekológiou.⁴⁷ Zdôrazňovanie skutočnosti, že „všetko je prepojené“⁴⁸ platí výrazným spôsobom práve pre teritórium, akým je Amazónia.

42. Ak je pravda, že starostlivosť o osoby je neoddeliteľná od starostlivosti o ekosystémy, osobitný význam to nadobúda tam, kde „prales nie je len zdrojom na využitie, ale je bytosťou alebo rozličnými bytosťami, s ktorými vstupujeme do vzťahu“.⁴⁹ Múdrosť pôvodných národov Amazónie nás „inšpiruje na starostlivosť a rešpekt k stvoreniu s jasným vedomím jeho ohraničenia a zákazom jeho zneužívania. Zneužívať prírodu znamená zneužívať predkov, bratov, sestry, stvorenie aj Stvoriteľa a zaťažovať budúcnosť dlhom“.⁵⁰ Keď pôvodní

---

⁴⁶ Porov. Benedikt XVI., encyklika *Caritas in veritate* (29. júna 2009), 51: *AAS* 101 (2009), 687: „Príroda je v našej dobe natoľko integrovaná do sociálneho a kultúrneho pohybu, že už takmer ani nie je nezávislým prvkom. Erózia a vyčerpanosť pôdy niektorých poľnohospodárskych oblastí je tiež ovocím zbedačenia a zaostalosti ľudí, ktorí ich obývajú.“

⁴⁷ *Posolstvo na Svetový deň mieru 2007*, 8: *Insegnamenti* II, 2 (2006), 776.

⁴⁸ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 16; 91; 117; 138; 240: *AAS* 107 (2015), 854; 884; 894; 903; 941.

⁴⁹ Dokument *Bolivia: informe país. Consulta pre-sinodal*, 2019, s. 36; porov. *Instrumentum laboris*, 23.

⁵⁰ *Instrumentum laboris*, 26.

obyvatelia „zostávajú na svojich územiach, vedia sa o ne aj najlepšie postarať“⁵¹, ak sa nenechajú oklamať spevmi sirén a falošne výhodnými ponukami v záujme mocenských skupín. Škody napáchané na prírode ich postihujú veľmi priamym a jasným spôsobom, pretože hovoria: „Sme voda, vzduch, zem a život prostredia stvoreného Bohom. Preto žiadame, aby sa skončilo zlé zaobchádzanie a ničenie Matky zeme. Zem má krv a krváca. Nadnárodné spoločnosti preťali žily našej Matky zeme“.⁵²

Sen z vody

43. V Amazónii je voda kráľovnou. Rieky a potoky sú ako žily a pochádza z nich každá forma života:

„Tam, uprostred žeravých liet, kde v nehybnom vzduchu zmiznú pochované aj posledné závaný východného vetra, vlhkomer nahradí teplomer pri definovaní klímy a akákoľvek existencia závisí od bolestného striedania poklesu a vzostupu hladín veľkých riek. Tie stúpajú vždy imponantným spôsobom. Nafúknutá Amazonka vyjde zo svojho riečiska a za pár dní zvýši hladinu svojich vôd [...]. Vrchol hladiny vždy zastaví život. S nevidaným stoicizmom čaká človek uväznený v slučkách ‚cestičiek pre kanoe‘ v prúde svojho nezastaviteľného osudu na koniec tejto ‚zimy‘ s paradoxne vyššími teplotami. Opadnutie vôd znamená príchod leta a vzkriesenie pôvodných aktivít všetkých, ktorí tam bojujú o život. Jediné formy života, kompatibilnej s prírodou, ktorá sa naplno uskutočňuje vo svojich nesúrodých prejavoch, čím robí nemožným pokračovanie v akomkoľvek úsilí.“⁵³

44. Voda vo veľkej rieke Amazonke fascinuje. Berie aj oživuje všetko okolo seba:

„Rieka Amazonka,
hlavné mesto vodných slabík,
otec patriarcha,

---

⁵¹ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 146: *AAS* 107 (2015), 906.

⁵² *Documento con aportes al Sínodo de la Diócesis de San José del Guaviare y de la Arquidiócesis de Villavicencio y Granada* (Colombia); porov. *Instrumentum laboris*, 17.

⁵³ Euclides da Cunha, *Los Sertones (Os Sertões)*, Buenos Aires 1946, 65 – 66.

si tajomná večnosť plodnosti,
do teba vnárajú sa rieky sťa vtáky“.⁵⁴

45. Okrem toho je chrbticou, ktorá všetko harmonizuje a spája: „Rieka nás neoddeľuje, zjednocuje nás, pomáha nám žiť spoločne medzi rozličnými kultúrami a jazykmi.“⁵⁵ Aj keď je pravda, že sa na tomto teritóriu vyskytujú mnohé „Amazónie“, jeho hlavnou osou je veľká rieka, dcéra mnohých ďalších riek:

„Z najvyšších vrcholov Kordiller, kde snehy sú večné, voda tečie a zanecháva vášnivú stopu v starobylej koži kameňa: rieka Amazonka sa tam práve zrodila. Rodí sa v každej chvíli. Klesá pomaly ako kľukaté svetlo a kľíči zo zeme. Vyháňa zeleň, objavuje svoj smer a rastie. Podzemné vody vychádzajú na povrch, aby sa objali s tými, ktoré klesajú z Ánd. Z útrob najbelších oblakov, zmietaných vetrom, padá ďalšia nebeská voda. Všetky pokračujú ďalej spojené, znásobené v nekonečných trasách a zvlažujúc nesmiernu nížinu... To je veľká Amazónia v mokrastých tróPOCH so svojim jednoliatym a omamným pralesom, v ktorom pulzuje na obrovských územiach ešte stále nedotknutý život, neprekvapený človekom, ktorý spriada svoje siete v intimite vody... Odkedy ju obýva človek, z hlbín jej vôd sa dvíha a z najvyšších miest jej pralesa sa rinie hrozný strach, že tento život kúsok po kúsku naberá smer k nešťastnému koncu“.⁵⁶

46. Ľudoví básnici, ktorí sa zamilovali do jej nesmiernej krásy, sa pokúšali vyjadriť, aké pocity v nich táto rieka vyvoláva a opísať život, ktorý dáva svojim tokom, v tanci delfínov, anakond, stromov a kanoe. No odsudzujú aj nebezpečenstvá, ktoré jej hrozia. Títo básnici, kontemplatívni a prorockí, nám pomáhajú oslobodiť sa od technokratickej a konzumnej paradigmy, ktorá prírodu zadúša a nás oberá o dôstojnú existenciu:

„Svet trpí premenou chodidiel na gumu, nôh na kožu, tela na tkaninu, hlavy na oceľ... Svet trpí premenou lopaty na pušku, pluhu na obrnený voz a obrazu rozsievača, ktorý rozsýpa

---

⁵⁴ Pablo Neruda, „Amazonas“, in *Canto General* (1938), I. IV.

⁵⁵ REPAM, Doc. *Eje de Fronteras*. Preparación para el Sínodo de la Amazonia, Tabatinga-Brasil (13. február 2019), s. 3; porov. *Instrumentum laboris*, 8.

⁵⁶ Amadeu Thiago de Mello, *Amazonas, pátria da água*.

semená, na obraz robota s plameňometom, po ktorom zostáva len spúšť. Iba poézia dokáže pokorou svojho hlasu zachrániť tento svet“.⁵⁷

Výkrik Amazónie

47. Poézia nám pomáha vyjadriť bolestný pocit, ktorý dnes zažívame mnohí. Pravda, ktorej sa nemožno vyhnúť je, že v súčasných okolnostiach a pri tomto spôsobe zaobchádzania s Amazóniou veľká časť života a veľká časť jej krásy „naberá smer ku koncu“ i keď by mnohí aj naďalej radi verili, že sa nič vážne nedeje:

„Tí, čo si mysleli, že je rieka len laso na hranie, mýlili sa.

Rieka je jemná žila na tvári zeme...

Rieka je povraz, ktorého sa pevne pridržiavajú zvieratá aj stromy.

Ak sa ťahá prisilno, môže sa roztrhnúť.

Mohla by vyšplechnúť a offkať nám tvár vodou i krvou“.⁵⁸

48. Rovnováha našej planéty je úzko spätá so zdravím Amazónie. Spolu s biómom Konga a Bornea imponuje diverzitou svojich pralesov, od ktorých závisia cykly dažďov, klimatické podmienky aj veľká rozmanitosť živých bytostí. Funguje ako veľký filter oxidu uhličitého, ktorý pomáha zabrániť prehriatiu zeme. Keďže je tu z veľkej časti zemina, ktorá je chudobná na humus, prales „rastie nad terénom, nie z terénu“.⁵⁹ Keď teda odstránime prales, nedá sa znovu vysadiť, pretože nám zostane len pôda s malým množstvom živín, ktorá sa premení na oblasť púšte alebo len slabej, chudobnej vegetácie. Útroby pralesa nám ponúkajú nespočetné zdroje, ktoré sú nevyhnutné na liečbu rozličných chorôb. Jeho ryby, plody a ďalšie štedré dary významne obohacujú ľudskú výživu. V ekosystéme, akým je ten amazonský, sa úloha každej jednotlivkej časti javí ako nenahraditeľná na udržanie celku. Aj pobrežné oblasti a morská vegetácia potrebujú byť obohatené tým, čo so sebou prinesie rieka Amazonka. Plač Amazónie teda zasahuje všetkých, pretože „aspekt ovládnutia a využitia zdrojov [...] dnes dospel až tak

⁵⁷ Vinicius de Moraes, *Para vivir un gran amor*, Buenos Aires 2013, 166.

⁵⁸ Juan Carlos Galeano, „Los que creyeron“, in *Amazonia y otros poemas*, Universidad Externado de Colombia, Bogotá 2011, 44.

⁵⁹ Harald Sioli, *A Amazônia*, Petropolis 1985, 60.

d'aleko, že ohrozuje samotnú hosťovskú schopnosť životného prostredia: prostredie ako ‚zdroj‘ ohrozuje prostredie ako ‚domov‘.⁶⁰ Záujem niekoľkých mocných podnikov by nemal byť povýšený nad dobro Amazónie a celého ľudstva.

49. Takisto ale nestačí venovať pozornosť len zachovaniu živočíšnych druhov, aj keď im navonok hrozí vyhynutie zo všetkého najviac. Kľúčové je vziať do úvahy aj to, že „na dobré fungovanie ekosystémov sú nevyhnutné takisto huby, riasy, červy, drobný hmyz, plazy a nespočetné druhy mikroorganizmov. Aj niektoré málopočetné druhy, ktoré zvyčajne zostávajú nepovšimnuté, zohrávajú na udržanie rovnováhy na určitom mieste zásadnú a rozhodujúcu úlohu.“⁶¹ Tento fakt sa veľmi často prehliada pri hodnotení dosahu škôd na životné prostredie pri ekonomických projektoch ťažobných, energetických, drevárskych a iných priemyslov, ktoré ničia a znečisťujú okolie. Voda v Amazónii je taká výdatná, že je právom považovaná za nenahraditeľné dobro na ľudské prežitie, no zdrojov jej znečistenia napriek tomu stále pribúda.⁶²

50. Okrem ekonomických záujmov miestnych podnikateľov a politikov sa tu primiešavajú aj „enormné medzinárodné ekonomické záujmy“.⁶³ Riešenie teda nespočíva v „internacionalizácii“ Amazónie,⁶⁴ ale sa naopak stáva vážnou zodpovednosťou miestnych vlád. Z toho dôvodu je „chvályhodná angažovanosť medzinárodných organizácií a občianskych združení, ktoré zvyšujú informovanosť obyvateľstva a aj s použitím legitímnych donucovacích prostriedkov kriticky spolupracujú na tom, aby si každá vláda plnila svoju nezastupiteľnú povinnosť chrániť životné prostredie a prírodné zdroje svojej krajiny bez toho, aby sa zapredala pochybným miestnym alebo medzinárodným záujmom“.⁶⁵

---

⁶⁰ Ján Pavol II., *Príhovor účastníkom Medzinárodného kongresu na tému „Životné prostredie a zdravie“* (24. marca 1997), 2: *Insegnamenti XX*, 1 (1997), 521.

⁶¹ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 34: *AAS* 107 (2015), 860.

⁶² Porov. tamže, 28 – 31: *AAS* 107 (2015), 858 – 859.

⁶³ Tamže, 38: *AAS* 107 (2015), 862.

⁶⁴ Porov. Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy*, (29. júna 2007), 86: ed. it. Bologna 2014, s. 52.

⁶⁵ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 38: *AAS* 107 (2015), 862.

51. Na starostlivosť o Amazóniu treba spojiť múdrosť predkov so súčasnými technickými poznatkami, no v neustálej snahe vykonávať činnosti v danom teritóriu udržateľným spôsobom a zároveň zachovať štýl života a systémy hodnôt jeho obyvateľov.⁶⁶ Im a osobitne pôvodným národom prináleží právo dostávať kompletne a transparentné informácie o projektoch, ich dosahu, vplyvoch a rizikách tak, aby mohli tieto údaje konfrontovať s vlastnými záujmami a znalosťami o danom mieste, a takto mohli vyjadriť svoj súhlas či nesúhlas, prípadne navrhnúť alternatívy.⁶⁷

52. Tí najmocnejší sa nikdy neuspokoja so ziskami, ktoré dostávajú; zdroje ekonomickej moci s vedeckým a technologickým rozvojom nestále rastú. Preto by sme mali všetci nástožiť na naliehavosti „vytvoriť normatívny systém, ktorého súčasťou budú neprekročiteľné limity a ktorý zabezpečí ochranu ekosystémov, a to skôr než nové formy moci vychádzajúce z technicko-ekonomickej paradigmy napokon zničia nielen politiku, ale aj slobodu a spravodlivosť“.⁶⁸ Ak si Božie povolanie vyžaduje pozorné načúvanie výkriku chudobných a zároveň výkriku zeme,⁶⁹ pre nás „výkrik Amazónie k Stvoriteľovi je podobný výkriku Božieho ľudu v Egypte (porov. *Ex* 3, 7). Je to výkrik otroctva a opustenia, ktorý sa dovoľáva vyslobodenia“.⁷⁰

Proroctvo kontemplácie

53. Často dovoľíme, aby sa naše svedomie stalo necitlivým, pretože „neustála rozptýlenosť nás oberá o odvahu všímať si realitu ohraničeného a konečného sveta“.⁷¹ Ak sa hľadá len na povrch, môže sa zdať, „že to nie je také zlé a že by planéta mohla zostať ešte dlho v súčasnom stave. Tento únikový postoj nám slúži na zachovanie nášho životného štýlu, našej produkcie a spotreby. Je to spôsob, akým sa človek zariadi, aby mohol aj naďalej živiť svoje deštruktívne

---

⁶⁶ Porov. tamže, 144; 187: *AAS* 107 (2015), 905 – 906; 921.

⁶⁷ Porov. tamže, 183: *AAS* 107 (2015), 920.

⁶⁸ Tamže, 53: *AAS* 107 (2015), 868.

⁶⁹ Porov. tamže, 49: *AAS* 107 (2015), 866.

⁷⁰ *Prípravný dokument Synody biskupov na špeciálne zhromaždenie pre panamazonský región*, 8.

⁷¹ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 56: *AAS* 107 (2015), 869.

neresti: snaží sa ich nevidieť, bojuje za ich neuznanie, odkladá dôležité rozhodnutia a tvári sa, akoby sa nič nedialo“.⁷²

54. Okrem tohto všetkého chcem pripomenúť, že každý jeden život na tejto planéte má svoju hodnotu; aj napriek tomu však „každý rok miznú tisíce rastlinných a živočíšnych druhov, ktoré už nikdy nebudeme môcť spoznať a ktoré naše deti už neuvidia, pretože sa navždy stratili. Väčšina z nich vyhynie z dôvodu nejakej ľudskej činnosti. Kvôli nám už tisíce druhov nikdy nevzdajú svojím životom chválu Bohu ani nám nebudú môcť odovzdať svoje posolstvo. Na toto nemáme právo!“⁷³

55. Učiac sa od pôvodných národov môžeme o Amazónii kontemplovať, nielen ju analyzovať, aby sme spoznali jej vzácne tajomstvo, ktoré nás presahuje. Musíme ju milovať, nielen využívať. Naša láska by sa mala spájať s hlbokým a úprimným záujmom. Ba čo viac, môžeme s ňou byť v intímnom spojení a nielen ju brániť; a tak sa Amazónia stane našou – ako matka. Pretože o svete sa „nekontempluje zvonka, ale zvnútra, pričom [uznávame] väzby, ktorými [nás] Otec spojil so všetkými bytosťami“.⁷⁴

56. Prebuďme v sebe estetický a kontemplatívny zmysel, ktorý do nás Boh vložil a ktorý občas nechávame živorieť. Pripomeňme si, že „keď sa nenaučíme zastaviť, obdivovať a oceňovať krásu, nie div, že sa každá vec bez škrupúl premení na predmet používania a zneužívania“.⁷⁵ Naopak, ak vstúpime do spoločenstva s pralesom, náš hlas sa ľahko spojí s tým jeho a premení sa na modlitbu: „Lahni si v tieni starého eukalyptu a naša modlitba svetla sa vnorí do spevu večných konárov.“⁷⁶ Takéto vnútorné obrátenie nám umožní plakať nad Amazóniou a volať s ňou k Pánovi.

57. Ježiš povedal: „Nepredáva sa päť vrabcov za dva haliere? A Boh ani na jedného z nich nezabudne“ (*Lk* 12, 6). Boh Otec, ktorý stvoril každé bytie vo vesmíre nás volá s nekonečnou

---

⁷² Tamže, 59: *AAS* 107 (2015), 870.

⁷³ Tamže, 33: *AAS* 107 (2015), 860.

⁷⁴ Tamže, 220: *AAS* 107 (2015), 934.

⁷⁵ Tamže, 215: *AAS* 107 (2015), 932.

⁷⁶ Sui Yun, *Cantos para el mendigo y el rey*, Wiesbaden 2000.

láskou, aby sme boli jeho ušami a počuli výkrik Amazónie. A ak odpovieme na toto naliehavé volanie, ukáže sa, že nebeský Otec na amazonské stvorenie nezabudol. Pre nás kresťanov je to sám Ježiš, ktorý nás skrze neho naliehavo prosí, „pretože Vzkriesený ich tajuplne ovíja a vedie k osudu plnosti. Dokonca aj lúčne kvety a vtáky, ktoré svojimi ľudskými očami s obdivom kontemploval, sú dnes plné jeho žiarivej prítomnosti“.⁷⁷ Z týchto dôvodov my veriaci nachádzame v Amazónii svoje teologické miesto; priestor, v ktorom sa ukazuje samotný Boh a ktorý volá svoje deti.

Vzdelanie a ekologické návyky

58. Môžeme urobiť ďalší krok a pripomenúť si, že integrálna ekológia sa neuspokojuje len s usporiadaním technických otázok alebo spoločenských, právnych či politických rozhodnutí. Veľká ekológia vždy zahŕňa aj vzdelávací aspekt, ktorý u ľudí a v jednotlivých ľudských skupinách napomáha rozvoju nových návykov. Žiaľ, mnohí obyvatelia Amazónie si už osvojili návyky typické pre veľké mestá, v ktorých sa už priveľmi zakorenil konzumný spôsob života a kultúra „skartovania“. Nebude zdravej a udržateľnej ekológie, schopnej čokoľvek zmeniť, ak sa nezmenia ľudia a ak ich nepovzbudíme prijať iný štýl života, menej nenásytný, pokojnejší, úctivejší, menej úzkostný a viac bratský.

59. Vskutku, „čím viac je srdce človeka prázdne, tým viac potrebuje kupovať, vlastniť a konzumovať veci. Zdá sa, že v tomto kontexte nemožno akceptovať nijaké hranice kladené realitou. [...] Preto myslíme nielen na možnosti hrozných klimatických javov či veľkých prírodných pohrôm, ale aj na katastrofy spôsobené spoločenskými krízami, lebo posadnutosť konzumným spôsobom života, najmä ak si ho môžu dovoliť len niektorí, môže vyvolať len násilie a vzájomnú deštrukciu“.⁷⁸

60. Cirkev so svojou dlhou duchovnou skúsenosťou a svojím obnoveným vedomím hodnoty stvorenia, so svojou starosťou o spravodlivosť, so svojím rozhodnutím sa pre tých najposlednejších, so svojou vzdelávacou tradíciou a dejinami vtelenia do najrozličnejších kultúr celého sveta túži ponúknuť vlastný príspevok k rastu Amazónie a starostlivosti o ňu.

⁷⁷ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 100: *AAS* 107 (2015), 887.

⁷⁸ Tamže, 204: *AAS* 107 (2015), 928.

Týmto sa začína ďalší sen, o ktorý by som sa chcel viac podeliť s katolíckymi pastiermi a veriacimi.

Štvrtá kapitola

Cirkevný sen

61. Cirkev je povolaná kráčať s národmi Amazónie. V Latinskej Amerike malo toto putovanie svoje dôležité prejavy, akými bola konferencia latinskoamerických biskupov v Medellín (1968) a jej aplikácia na Amazóniu v Santarem (1972);⁷⁹ a potom v Pueble (1979), v Santo Domingu (1992) a v Aparecide (2007). Cesta napreduje a ak má misijné poslanie rozvíjať Cirkev s amazonskou tvárou, musí rásť v kultúre stretnutia, smerom k „harmónii v rozličnosti“.⁸⁰ Aby však táto inkarnácia Cirkvi a evanjelia bola možná, musí stále nanovo zaznievať veľké misionárske ohlasovanie.

Nepostrádateľné ohlasovanie v Amazónii

62. Na mnohé potreby a veľké úzkosti, ktoré kričia zo srdca Amazónie, môžeme odpovedať prostredníctvom sociálnych organizácií, technických prostriedkov, diskusných priestorov, politických programov a to všetko môže byť súčasťou riešenia. No ako kresťania sa nikdy nezriekneme ohlasovania viery, ktorú sme prijali v evanjeliu. Aj keď sa chceme angažovať bok po boku so všetkými, nehanbime sa za Ježiša Krista. Pre tých, ktorí ho stretli, žijú v jeho priateľstve a identifikujú sa s jeho posolstvom, je nevyhnutné o ňom hovoriť a prinášať druhým jeho ponuku nového života: „Beda mi, keby som evanjelium nehlásal!“ (*1 Kor 9, 16*)

63. Autentické rozhodnutie sa pre tých najchudobnejších a opomínaných nás na jednej strane pohýna, aby sme ich oslobodzovali od materiálnej biedy a chránili ich práva, no zároveň predpokladá, že im predložíme priateľstvo s Pánom, ktoré ich pozdvihne a dá im dôstojnosť. Bolo by smutné, keby od nás dostali len kódex doktrín či morálny imperatív, nie však veľké spásonosné ohlasovanie a misijný výkrik, ktorý smeruje priamo do srdca a dáva zmysel všetkému ostatnému. A nemôžeme sa uspokojiť ani so sociálnym posolstvom. Ak sa zasadíme vlastným životom za nich, za spravodlivosť a dôstojnosť, ktorú si zaslúžia,

---

⁷⁹ Porov. Dokumenty zo Santarem (1972) a Manaus (1997), in: Národná konferencia biskupov Brazílie, *Desafio missionário. Documentos da Igreja na Amazônia*, Brasília 2014, s. 9 – 28 a 67 – 84.

⁸⁰ Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), 220: *AAS* 105 (2013), 1110.

nemôžeme im pritom zatajiť, že to robíme, lebo v nich spoznáваме Krista a zároveň v nich odhaľujeme tú nesmiernu dôstojnosť, ktorú im daroval Boh Otec, keďže ich nekonečne miluje.

64. Majú právo na hlásanie evanjelia, predovšetkým na prvotné ohlasovanie, ktoré sa volá *kerygma* a ktoré je „prvým v kvalitatívnom zmysle, pretože je hlavným ohlasovaním, teda tým, ktoré treba vždy znovu rozličnými spôsobmi počúvať a rozličnými formami počas katechézy stále nanovo ohlasovať“.⁸¹

Je to ohlasovanie Boha, nekonečne milujúceho každého človeka, ktorý naplno prejavil túto lásku v Kristovi ukrižovanom za nás a v našom vzkriesenom živote. Navrhujem prečítať si k tejto téme aj krátke zhrnutie, ktoré sa nachádza v štvrtej kapitole exhortácie *Christus vivit*. Toto hlásanie, vyjadrené rozličnými spôsobmi, musí v Amazónii neustále zaznievať. Bez oduševneného hlásania sa každá cirkevná štruktúra stane len ďalšou mimovládnu organizáciou, a teda nebudeme odpovedať na žiadosť Ježiša Krista: „Chodte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu“ (*Mk 16, 15*).

65. Akákoľvek osnova dozrievania musí mať v kresťanskom živote ohlasovanie ako trvalý oporný bod, pretože „celá kresťanská formácia je predovšetkým prehĺbením kerygmy, ktorá sa v nej stále väčšmi a lepšie utužuje“.⁸² Základný vzťah k tomuto ohlasovaniu, ktorý dokáže vyvolať osobné stretnutie s Pánom, je bratská láska, „nové prikázanie, prvotné a najdôležitejšie – to, ktoré nás najlepšie identifikuje ako učeníkov“.⁸³ Takže kerygma a bratská láska spolu predstavujú veľkú syntézu vnútorného obsahu evanjelia, ktorej predkladanie nemožno v Amazónii obísť. Je tým, čím žili veľkí evanjelizátori Latinskej Ameriky ako San Toribio de Mogrovejo alebo San José de Anchieta.

Inkultúrácia

66. Zatiaľ čo Cirkev stále znova ohlasuje *kerygmu*, v Amazónii musí rásť. Preto opakovane stváraňuje vlastnú identitu počúvaním a dialógom s ľuďmi, nesúcimi skutočnosti a príbehy ich

---

⁸¹ Tamže, 164: *AAS* 105 (2013), 1088 – 1089.

⁸² Tamže, 165: *AAS* 105 (2013), 1089.

⁸³ Tamže, 161: *AAS* 105 (2013), 1087.

oblasti. Takýmto spôsobom bude môcť čoraz viac rozvíjať nevyhnutný proces inkulturácie, ktorý nepodceňuje nič z toho dobrého, čo už v amazonských kultúrach existuje, ale zhromažďuje to a privádza k plnosti vo svetle evanjelia.⁸⁴ A nepodceňuje ani bohatstvo kresťanskej múdrosti, odovzdávanej počas stáročí, pretože Cirkev má mnohorakú podobizeň „nielen z vesmírnej perspektívy, [...] ale aj z hľadiska jej pozemskej skutočnosti“.⁸⁵ Ide o autentickú tradíciu Cirkvi, ktorá nie je statickým depozitom ani muzeálnym exponátom, ale koreňom stromu, ktorý rastie.⁸⁶ Je to tisícročná tradícia, ktorá svedčí o Božom konaní v jeho ľude, a „má skôr poslanie udržiavať nažive plameň než sa starať o popol“.⁸⁷

67. Svätý Ján Pavol II. učil, že pri predkladaní ponuky evanjelia „si Cirkev nerobí nárok negovať autonómiu kultúry. Práve naopak, má k nej najväčšiu úctu“, pretože kultúra „nie je len subjektom vykúpenia a pozdvihnutia, ale môže byť aj činiteľkou mediácie a spolupráce“.⁸⁸ Obracajúc sa na pôvodných obyvateľov amerického kontinentu pripomenul, že „viera, ktorá sa nestane kultúrou, nie je naplno prijatá viera ani úplne premyslená, ani verne prežívaná“.⁸⁹ Výzvy kultúr pozývajú Cirkev zaujať „postoj bdelého kriticizmu, ale aj dôverujúcej zainteresovanosti“.⁹⁰

⁸⁴ Tak to má na mysli Druhý vatikánsky koncil v 44. bode konštitúcie *Gaudium et spes*, keď hovorí: „[Cirkev] sa totiž hneď od počiatku svojich dejín naučila vyjadrovať Kristovu blahozvesť v pojmoch a jazykoch rozličných národov a okrem toho sa ju usilovala objasniť múdrosťou filozofov, a to s cieľom primerane prispôsobiť evanjelium chápanosti všetkých a požiadavkám múdrych. Takáto prispôsobivosť v hlásaní zjaveného Slova musí zostať zákonom každého šírenia evanjelia, lebo sa tým v každom národe podnecuje schopnosť vyjadriť Kristovu blahozvesť svojím vlastným spôsobom a zároveň sa podporuje živá výmena medzi Cirkvou a rozmanitými národnými kultúrami.“

⁸⁵ *List Božiemu ľudu, ktorý je na ceste v Nemecku* (29. júna 2019), 9: *L'Osservatore Romano*, 1. – 2. júla 2019, s. 9.

⁸⁶ Porov. S. Vincenzo di Lerins, *Commonitorium primum*, 23: PL 50, 668: „Ut annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur aetate“.

⁸⁷ *List Božiemu ľudu, ktorý je na ceste v Nemecku* (29. júna 2019), 9: *O.R.*, cit. porov. vyjadrenie pripísované Gustavovi Mahlerovi: „Tradícia je ochrana budúcnosti, nie konzervovanie popola.“

⁸⁸ *Príhovor univerzitným profesorom a predstaviteľom kultúrneho života, Coimbra, 15. mája 1982*, 5: *Insegnamenti V*, 2 (1982), 1702 – 1703.

⁸⁹ *Príhovor pôvodným obyvateľom amerického kontinentu, Santo Domingo (12. októbra 1992)*, 6: *Insegnamenti*, 15/2 (1992), 346; porov. *Príhovor účastníkom Národného kongresu Cirkevného hnutia kultúrnej angažovanosti* (16. januára 1982), 2: *Insegnamenti*, 5/1 (1982), 131.

⁹⁰ Ján Pavol II., posynodálna apoštolská exhortácia *Vita consecrata* (25. marca 1996), 98: *AAS* 88 (1996), 474 – 475.

68. Tu môžeme nadviazať na to, čo som hovoril v exhortácii *Evangelii gaudium* o inkulturácii na základe presvedčenia, že „Božia milosť s kultúrou počíta [predpokladá ju] a Boží dar sa priam vteluje do kultúry človeka, ktorý ho prijíma“.⁹¹ Všimnime si, že to znamená dvojaký pohyb. Na jednej strane je to dynamika zúrodnenia, ktorá umožňuje prednášať evanjelium na nejakom mieste, pretože „keď nejaké spoločenstvo prijme ohlasovanie spásy, Duch Svätý jeho kultúru zúrodní prostredníctvom premieňajúcej sily evanjelia“.⁹² Na strane druhej aj samotná Cirkev prežíva prijímajúci proces, ktorý ju obohacuje tým, čo Duch Svätý už tajomne zasial do tejto kultúry. Takýmto spôsobom „Duch Svätý skrášľuje Cirkev; predstavuje jej nové aspekty Zjavenia a darúva jej novú tvár“.⁹³ Ide napokon o umožnenie a podporu toho, aby ohlasovanie nevyčerpatelného evanjelia, komunikovaného „vlastnými prostriedkami každej kultúry, viedlo k novej syntéze s danou kultúrou“.⁹⁴

69. Preto „ako možno vidieť aj z dejín Cirkvi, kresťanstvo sa nikdy nenaviaže na jediný kultúrny model“⁹⁵ a „bolo by proti logike vtelenia predstavovať si kresťanstvo ako jednotvárne a kultúrne jednoliate“.⁹⁶ No rizikom pre hlásateľov evanjelia, ktorí prichádzajú na nejaké miesto, je myslieť si, že nemajú komunikovať len evanjelium, ale aj kultúru, v ktorej vyrástli, zabúdajúc pritom, že cieľom nie je „nástojiť na konkrétnej kultúrnej forme, čo ako peknej a starobylej“.⁹⁷ S odvahou treba prijať novosť Ducha, ktorý je s nevyčerpatelným pokladom Ježiša Krista schopný vždy vytvárať niečo nové, pretože „inkulturácia zaväzuje Cirkev k náročnému, ale nevyhnutnému putovaniu“.⁹⁸ Je pravda, že „aj keď tieto procesy sú

---

⁹¹ Č. 115: *AAS* 105 (2013), 1068.

⁹² Tamže, 116: *AAS* 105 (2013), 1068.

⁹³ Tamže.

⁹⁴ Tamže, 129: *AAS* 105 (2013), 1074.

⁹⁵ Tamže, 116: *AAS* 105 (2013), 1068.

⁹⁶ Tamže, 117: *AAS* 105 (2013), 1069.

⁹⁷ Tamže.

⁹⁸ Ján Pavol II., *Prihovor plenárnemu zhromaždeniu Pápežskej rady pre kultúru* (17. januára 1987): *Insegnamenti* X, 1 (1987), 125.

vždy pomalé, niekedy nás príliš paralyzuje strach“, až napokon „zostaneme len divákmi sterilnej stagnácie Cirkvi“.⁹⁹ Nemajme strach, nepristihujme krídla Duchu Svätému!

Cesty inkulturácie v Amazónii

70. Aby sme dosiahli obnovenú inkulturáciu evanjelia v Amazónii, potrebuje Cirkev načúvať múdrosti jej predkov, vrátiť slovo starším, ktorí poznajú hodnoty prítomné v spôsobe života pôvodných spoločností, a ochraňovať vzácne príbehy národov, aby neupadli do zabudnutia. V Amazónii sme už prijali bohatstvá, ktoré pochádzajú od kultúr ešte z čias pred Kolumbom, „ako otvorenie sa Božiemu pôsobeniu, zmysel pre vd'ačnosť za dary zeme, posvätný charakter ľudského života a úctu k rodine, zmysel pre solidaritu a vzájomnú zodpovednosť v spoločnej práci, dôležitosť kultúrneho rozmeru, vieru v život za hranicou len toho pozemského a mnohé ďalšie hodnoty“.¹⁰⁰

71. V tomto kontexte vyjadrujú amazonské pôvodné národy autentickú kvalitu života ako „dobrý život“, ktorý zahŕňa osobnú, rodinnú, komunitnú aj kozmickú harmóniu a odzrkadľuje sa v ich komunitnom spôsobe zmýšľania o existencii, schopnosti nachádzať radosť a plnosť v prostom a jednoduchom živote, ako aj v zodpovednej starostlivosti o prírodu, ktorá uchováva zdroje pre budúce generácie. Pôvodné národy by nám mohli pomôcť objaviť krásu šťastnej striedmosti a v tomto zmysle „nás môžu veľa naučiť“.¹⁰¹ Vedia byť šťastní s málom, tešia sa aj z drobných Božích darov bez zhromažďovania mnohých vecí, neničia, pokiaľ to nie je nevyhnutné, starajú sa o ekosystémy a uvedomujú si, že zem, ktorá sa im ponúka ako štedrý prameň udržiavajúci ich život, má materinský rozmer, ktorý vzbudzuje úctivú nehu. To všetko musí byť pri evanjelizácii zhodnotené a vzaté do úvahy.¹⁰²

72. Keď bojujeme s nimi a za nich, sme povolaní aj na to, „aby sme boli ich priateľmi; aby sme ich počúvali, chápali a prijímali tajomnú múdrosť, ktorú nám Boh chce odovzdať ich

---

⁹⁹ Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), 129: AAS 105 (2013), 1074.

¹⁰⁰ Štvrtá generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument zo Santo Dominga* (12. – 28. októbra 1992), 17.

¹⁰¹ Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), 198: AAS 105 (2013), 1103.

¹⁰² Porov. Vittorio Messori – Joseph Ratzinger, *Rapporto sulla fede*, Cinisello Balsamo 1985, 211 – 212.

prostredníctvom“.¹⁰³ Obyvatelia miest potrebujú túto múdrosť oceniť a nechať sa „prevychovať“ vzhľadom na úzkostný konzumizmus a mestskú izolovanosť. Samotná Cirkev môže byť prostriedkom schopným napomôcť zotaveniu kultúry v účinnej syntéze s ohlasovaním evanjelia. Okrem toho sa stáva aj nástrojom lásky v takej miere, v akej sú mestské spoločenstvá v svojom prostredí nielen misijné, ale aj pohostinné voči chudobným, ktorí hnaní biedou prichádzajú z vnútrozemia. A tiež nakoľko sú nápomocné mladým migrantom, aby im pomohli integrovať sa v mestách a zároveň ich uchrániť od pádu do sietí rozkladu. Takéto činnosti Cirkvi, ktoré sa rodia z lásky, zohrávajú v rámci procesu inkulturácie dôležitú úlohu.

73. Inkulturácia okrem toho pozdvihuje a sprostredkuje plnosť. Určite treba oceniť domorodého ducha vzájomného prepojenia a vzájomnej závislosti od všetkého stvorenia; ducha nezištnosti, ktorý miluje život ako dar; ducha posvätného obdivu k prírode, ktorá nás presahuje. Ide však aj o to, aby sa tento vzťah s Bohom prítomným v kozme stal čoraz viac osobným vzťahom s oným „ty“, ktoré udržiava našu vlastnú skutočnosť a chce jej dať zmysel, s oným „ty“, ktoré nás pozná a miluje:

„Moje tiene odplávali ako mŕtve drevo.
No hviezda sa rodí bez výčitky
v rukách tohto dieťaťa,
ktoré sa šikovne zmocňujú vôd i noci.
Stačí mi vedieť,
že ty ma poznáš;
do hĺbky, ešte prv než nastali moje dni“.¹⁰⁴

74. Vzťah s Kristom, skutočným Bohom a skutočným človekom, osloboditeľom a spasiteľom zároveň neprotirečí tejto výrazne kozmickej vízii sveta, ktorá charakterizuje dané národy, pretože on je aj vzkriesený a preniká všetky veci.¹⁰⁵ V kresťanskej skúsenosti „nachádzajú

¹⁰³ Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), 198: AAS 105 (2013), 1103.

¹⁰⁴ Pedro Casaldáliga, „Carta de navegar (*Por el Tocantins amazónico*)“, in *El tiempo y la espera*, Santander 1986.

¹⁰⁵ Svätý Tomáš Akvinský to vysvetľuje takto: „Trojaký spôsob, akým je Boh vo veciach: jeden je spoločný skrze esenciu, prítomnosť a potenciu; ďalší skrze milosť v svätých; tretí, jedinečný, v Kristovi skrze jednotu“ (*Ad Colossenses*, II, 2).

všetky stvorenia materiálneho sveta svoj pravý zmysel vo vtelenom Slove, pretože Syn Boží v svojej osobe prijal aj časť hmotného sveta, do ktorého vložil zárodok definitívnej premeny¹⁰⁶. On je slávne a tajomne prítomný v rieke, stromoch, rybách, vo vetre, keďže je Pán, ktorý vládne nad stvorením bez toho, aby stratil svoje premenené rany a v Eucharistii berie na seba prvky sveta, aby každému z nich dal význam veľkonočného daru.

Sociálna a duchovná inkulturácia

75. Táto inkulturácia musí mať vzhľadom na situáciu chudoby a opustenosti toľkých obyvateľov Amazónie silne sociálnu pečať a byť charakterizovaná pevnou obranou ľudských práv, aby zrkadlila tvár Krista, „ktorý sa chcel s osobitnou nehou identifikovať s najslabšími a najchudobnejšími“¹⁰⁷. Pretože „v srdci evanjelia nachádzame intímne spojenie medzi evanjelizáciou a pomáhaním človeku“¹⁰⁸, z čoho pre kresťanské spoločenstvá vyplýva jasná úloha pre kráľovstvo spravodlivosti – v podpore odstrčených ľudí. Na tento účel je mimoriadne dôležitá primeraná formácia pastoračných pracovníkov v sociálnej náuke Cirkvi.

76. Inkulturácia evanjelia v Amazónii musí zároveň lepšie integrovať sociálnu dimenziu s duchovnou tak, aby tí najchudobnejší nemali potrebu hľadať duchovnosť mimo Cirkvi, pretože len ona zodpovedá ich túžbe po transcendentnosti. Nejde pritom o odcudzujúcu a individualistickú nábožnosť, ktorá umlčuje spoločenské potreby dôstojnejšieho života, ale ani o odstránenie transcendentnej a duchovnej dimenzie. Akoby človeku stačil len materiálny rozvoj. To nás povoláva nielen kombinovať, ale aj intímne spájať obe veci. Tak zažiarí skutočná krása evanjelia, ktoré je naplno humanizujúce; dáva plnú dôstojnosť osobám aj národom a naplňa srdcia i celý život.

Východiskové body pre amazonskú svätosť

77. Tak sa budú môcť zrodiť svedectvá svätosti s amazonskou tvárou, ktoré nie sú kópiami modelov z iných miest; svätosti tvorenej stretnutím a obetavosťou, kontempláciou a službou,

¹⁰⁶ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 235: AAS 107 (2015), 939.

¹⁰⁷ Tretia generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Puebly* (23. marca 1979), 196.

¹⁰⁸ Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), 178: AAS 105 (2013), 1094.

pohostinnou samotou a spoločným životom, radostnou striednosťou a bojom za spravodlivosť. K tejto svätosti prichádza „každý svojím spôsobom“¹⁰⁹ a to platí aj pre národy, v ktorých sa milosť vteľuje a trbliece s výraznými rysmi. Predstavme si svätosť s amazonskými črtami povolanú interpelovať univerzálnu Cirkev.

78. Proces inkulturácie, ktorého súčasťou sú nielen individuálne, ale aj komunitné cesty, si od ľudí vyžaduje lásku plnú úcty a pochopenia. Vo veľkej časti Amazónie sa tento proces už začal. Pred viac než štyridsiatimi rokmi zdôraznili biskupi amazonského Peru, že v mnohých sociálnych skupinách prítomných v tejto oblasti „evanjelizačný subjekt, formovaný vlastnou premenlivou a mnohotvárnou kultúrou, je sám na začiatku evanjelizovaný“, pretože má „niektoré črty populárneho katolicizmu, ktoré hoci na počiatku boli presadzované pastoračnými pracovníkmi, v súčasnosti sú už skutočnosťou, ktorú ľud prijali za vlastnú, ba dokonca premenil jej význam a odovzdáva si ju z generácie na generáciu“.¹¹⁰ Neprenáhľime sa preto v označovaní niektorých náboženských vyjadrení, ktoré sa spontánne rodia zo života ľudí, za poverčivosť alebo pohanstvo. Treba len rozlišovať zrná, ktoré rastie uprostred kúkoľ, pretože „v ľudovej zbožnosti možno vnímať spôsob, ktorým prijatá viera vstupuje do kultúry a prostredníctvom ktorého sa odovzdáva ďalej“.¹¹¹

79. Istým spôsobom je dokonca možné prijať domorodé vyznanie viery bez toho, aby sme ho museli označiť za modloslužbu. Mýtus s duchovným obsahom možno valorizovať a netreba ho vždy pokladať za pohanský omyl. Niektoré náboženské slávnosti majú posvätný význam a sú priestorom na zjednotenie a bratstvo, aj keď so žiaducim pomalým procesom očisťovania a dozrievania. Skutočný misionár sa snaží odhaliť, aké legitímne túžby sa ukrývajú v náboženských, občas nedokonalých, čiastkových či pomýlených, prejavoch a dať na ne odpoveď z pohľadu inkulturovanej spirituality.

---

¹⁰⁹ Druhý vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia *Lumen gentium*, 11; porov. apoštolská exhortácia *Gaudete et exsultate* (19. marca 2018), 10 – 11.

¹¹⁰ Apoštolské vikariáty peruánskej Amazónie, „Segunda asamblea episcopal regional de la selva“, San Ramón-Perú (5. októbra 1973); in *Éxodo de la Iglesia en la Amazonia. Documentos pastorales de la Iglesia en la Amazonia peruana*, Iquitos 1976, 121.

¹¹¹ Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. novembra 2013), 123: *AAS* 105 (2013), 1071.

80. Bude to bezpochyby spiritualita zameraná síce na jediného Boha a Pána, no zároveň schopná vstúpiť do kontaktu s každodennými potrebami osôb, ktoré hľadajú dôstojný život, chcú vychutnávať krásne skutočnosti svojej existencie, nachádzať pokoj a harmóniu, riešiť rodinné krízy, liečiť vlastné choroby a vidieť svoje deti šťastne rásť. Najhorším nebezpečenstvom by bolo vzdialiť ich od stretnutia s Kristom, predstavujúc ho ako nepriateľa radosti alebo ako niekoho, komu nezáleží na ľudských túžbach a úzkostiach.¹¹² Dnes je nevyhnutné ukázať, že svätosť neoberá ľudí o „silu, život či radosť“.¹¹³

Inkultúrácia liturgie

81. Inkultúrácia kresťanskej duchovnosti do kultúry pôvodných národov nachádza v sviatostiach cestu nezvyčajnej hodnoty, pretože sa v nich stretáva to božské s kozmickým, milosť so stvorením. V Amazónii by [sviatosti] nemali byť chápané v zmysle oddelenia od toho, čo je stvorené. V skutočnosti sú „privilegovaným spôsobom, ktorým Boh prijíma prírodu a pretvára ju, aby sprostredkovala nadprirodzený život“.¹¹⁴ Sú naplnením stvorenia, v ktorom je príroda vyzdvihnutá, aby bola miestom a nástrojom milosti a aby mohla „objať svet na inej rovine“.¹¹⁵

82. V Eucharistii Boh „chcel na vrchole tajomstva vtelenia preniknúť do našej intimity cez zlomok hmoty. [...] Eucharistia spája nebo a zem, objíma a preniká celé stvorenie“.¹¹⁶ Z tohto dôvodu môže byť „motiváciou našej starostlivosti o životné prostredie a vedie nás, aby sme boli ochrancami celého stvorenia“.¹¹⁷ Teda „neutekáme zo sveta ani nepopierame prírodu, keď sa chceme stretnúť s Bohom“.¹¹⁸ To nám umožňuje sústrediť v liturgii mnohé prvky skúseností pôvodných obyvateľov, ktoré nadobudli v intímnom kontakte s prírodou, a stimulovať domorodé vyjadrenia v spevoch, tancoch, rítoch, gestách a symboloch. Už Druhý

---

¹¹² Porov. apoštolská exhortácia *Gaudete et exsultate* (19. marca 2018), 126 – 127.

¹¹³ Tamže, 32.

¹¹⁴ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 235: *AAS* 107 (2015), 939.

¹¹⁵ Tamže.

¹¹⁶ Tamže, 236: *AAS* 107 (2015), 940.

¹¹⁷ Tamže.

¹¹⁸ Tamže, 235: *AAS* 107 (2015), 939.

vatikánsky koncil žiadal o toto úsilie inkulturácie v liturgii domorodých národov.¹¹⁹ Prešlo však vyše päťdesiat rokov a v tomto smere sme urobili len malý pokrok.¹²⁰

83. V nedeľu „spája kresťanská spiritualita hodnotu odpočinku a sviatku. Človek má tendenciu redukovať kontemplatívny odpočinok na oblasť niečoho sterilného a zbytočného a pritom zabúda, že tým vykonávanému dielu odníma to najdôležitejšie – jeho zmysel. Sme povolaní zahŕňať do svojej činnosti aj receptívny a nezištný rozmer“.¹²¹ Pôvodné národy poznajú dobre túto nezištnosť a aj tento zdravý kontemplatívny odpočinok. Naše slávenia by im mali pomôcť zažiť túto skúsenosť v nedeľnej liturgii a stretnúť svetlo Slova a Eucharistie, ktoré osvecuje náš život.

84. Sviatosti nám ukazujú a sprostredkovávajú blízkeho Boha, ktorý v nich prichádza s milosrdenstvom uzdraviť a posilniť svoje deti. Preto musia byť dostupné predovšetkým pre chudobných a nesmú byť nikdy odmietnuté pre peniaze. Takisto je vzhľadom na chudobných a zabudnutých Amazónie neprípustné konanie, ktoré ich vylučuje a vzdáva, pretože ich týmto spôsobom napokon odstrkuje aj samotná Cirkev, z ktorej sa tak stáva colnica. Naopak, „v ťažkých situáciách, ktoré najchudobnejšie osoby prežívajú, im musí Cirkev poskytnúť osobitnú starostlivosť, pochopenie, utíšenie a začlenenie, vyhýbajúc sa tomu, aby im ukladala množstvo noriem, ktoré akoby boli záväziami, čím by spôsobila, že sa títo ľudia budú cítiť odsúdení a opustení práve tou matkou, ktorá je povolaná, aby im prinášala Božie milosrdenstvo“.¹²² Pre Cirkev sa tak milosrdenstvo môže stať len romantickou idylou, ak sa nebude prejavovať v konkrétnom pastoračnom úsilí.¹²³

Inkultúrácia služby

---

¹¹⁹ Porov. konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, 37 – 40; 65; 77; 81.

¹²⁰ Na synode vznikol návrh vypracovať „amazonský rítus“.

¹²¹ Encyklika *Laudato si'* (24. mája 2015), 237: *AAS* 107 (2015), 940.

¹²² Posynodálna apoštolská exhortácia *Amoris laetitia* (19. marca 2016), 49: *AAS* 108 (2016), 331; porov. *tamže* 305: *AAS* 108 (2016), 436 – 437.

¹²³ Porov. *tamže*, 296; 308: *AAS* 108 (2016), 430 – 431; 438.

85. Inkulturácia sa musí rozvíjať a vteleným spôsobom odzrkadľovať aj v praxi cirkevnej organizácie a služby. Ak sa inkulturuje duchovnosť, ak sa inkulturuje svätosť, ak sa inkulturuje samotné evanjelium, ako by sme mohli zabudnúť na inkulturáciu spôsobu, ktorým sa štrukturalizujú a prežívajú cirkevné služby? Pastорácia Cirkvi nemá v Amazónii svoju stálu prítomnosť. Čiastočne za to môže aj nesmierna teritoriálna rozľahlosť s mnohými miestami, na ktoré je ťažký prístup, ale aj veľká kultúrna rozmanitosť, vážne sociálne problémy či rozhodnutie niektorých národov zostať v izolácii. To nás však nemôže nechať ľahostajnými a vyžaduje si to špecifické a odvážne konanie.

86. Potrebné je, aby sa služba Cirkvi konfigurovala takým spôsobom, že bude nápomocná vyššej frekvencii slávenia Eucharistie aj v tých najvzdialenejších a najskrytejších spoločenstvách. V Aparecide odznelo pozvanie vypočuť nárek mnohých spoločenstiev Amazónie, „ktoré sú na dlhé obdobia bez nedeľnej Eucharistie“.¹²⁴ Zároveň však treba služobníkov, ktorí budú vedieť znútra pochopiť amazonskú povahu a jej kultúru.

87. Spôsob konfigurácie života a vykonávania služby kňazov nie je monolitický a na rôznych miestach zeme nadobúda rozličné odtiene. Preto je dôležité uvedomiť si, čo je na kňazovi špecifické natoľko, že to nemôže byť delegované. Odpoveď spočíva vo sviatosti posvätnej vysviacky, ktorá ho pripodobňuje Kristovi, kňazovi. A prvým záverom je, že tento výhradný charakter, prijatý vo vysviacke, určuje len jeho, aby predsedal Eucharistii.¹²⁵ Toto je jeho špecifická, principiálna a nedelegovateľná funkcia. Niektorí sa domnievajú, že kňaza odlišuje od druhých jeho moc, teda to, že je najvyššou autoritou spoločenstva. No svätý Ján Pavol II. vysvetlil, že aj keď sa kňazstvo berie „hierarchicky“, táto funkcia neznamená stáť nad ostatnými, ale je celkom „zameraná na posvätenie údov Krista“.¹²⁶ Keď sa hovorí, že kňaz je znamením „Krista ako hlavy“, hlavným významom je, že Kristus je zdroj milosti. Je hlavou Cirkvi, „pretože má moc sprostredkovať milosť všetkým údom Cirkvi“.¹²⁷

---

¹²⁴ Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy* (29. júna 2007), 100, e: ed. it. Bologna 2014, s. 63.

¹²⁵ Porov. Kongregácia pre náuku viery, list *Sacerdotium ministeriale biskupom Katolíckej cirkvi o niektorých otázkach týkajúcich sa vysluhovateľa Eucharistie* (6. augusta 1983): AAS 75 (1983), 1001 – 1009.

¹²⁶ Apoštolský list *Mulieris dignitatem* (15. augusta 1988), 27: AAS 80 (1988), 1718.

¹²⁷ Svätý Tomáš Akvinský, *Summa theologiae* III, q. 8, a. 1, resp.

88. A kňazstvo je znamením tejto hlavy, ktorá rozlieva milosť predovšetkým vtedy, keď sa slávi Eucharistia, prameň a vrchol celého kresťanského života.¹²⁸ V nej spočíva jeho veľká moc, ktorá môže byť prijatá jedine vo sviatosti kňazskej vysviacky. Preto len on sám môže povedať: „Toto je moje telo.“ Sú aj iné slová, ktoré môže vysloviť len kňaz: „Ja ťa rozhrášujem od tvojich hriechov.“ Lebo kňazské odpustenie je v službe dôstojného eucharistického slávenia. V týchto dvoch sviatostiach spočíva srdce jeho výhradnej identity.¹²⁹

89. V špecifických podmienkach Amazónie, predovšetkým v jej pralesoch a najvzdialenejších miestach, je potrebné nájsť spôsob, ako zaistiť kňazskú službu. Laici budú môcť ohlasovať Slovo, vyučovať, organizovať svoje spoločenstvá, sláviť niektoré sviatosti, hľadať rôzne vyjadrenia pre ľudovú zbožnosť a rozvíjať mnohostranné dary, ktoré na nich Duch vylieva. Majú však potrebu slávenia Eucharistie, pretože ona „utvára Cirkev“,¹³⁰ a tak sa dostávame k potrebe povedať, že „budovať kresťanské spoločenstvo vôbec nie je možné, ak nemá svoje korene a svoj stredobod v slávení najsvätejšej Eucharistie“.¹³¹ Preto je nevyhnutné konať takým spôsobom, aby amazonské národy neboli ukrátené o pokrm nového života a o sviatosť odpustenia.

90. Táto naliehavá nevyhnutnosť ma vedie k tomu, aby som povzbudil všetkých biskupov, predovšetkým tých z Latinskej Ameriky, nielen do modlitby za kňazské povolania, ale aj do podpory a usmerňovania tých, ktorí prejavujú záujem o misijné povolanie, aby si vybrali Amazóniu ako miesto svojho pôsobenia.¹³² Zároveň je vhodné od základu prehodnotiť štruktúru a aj obsah ako iniciačnej, tak aj permanentnej formácie kňazov – aby nadobudli

---

¹²⁸ Porov. Druhý vatikánsky koncil, dekrét *Presbyterorum ordinis*, 5; Ján Pavol II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríl 2003), 22; *AAS* 95 (2003), 448.

¹²⁹ Kňazovi je tiež vlastné vysluhovať sviatosť pomazania chorých, pretože je intímne spojená s odpustením hriechov: „A ak sa dopustil hriechov, odpustia sa mu“ (*Jak* 5, 15).

¹³⁰ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1396; Svätý Ján Pavol II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17. apríl 2003), 26; *AAS* 95 (2003), 451; porov. Henri de Lubac, *Meditazione sulla Chiesa*, Milano 1965, 185.

¹³¹ Druhý vatikánsky koncil, dekrét *Presbyterorum ordinis*, 6.

¹³² Zarážajúce je, že v niektorých krajinách Amazonskej panvy je viac misionárov pre Európu alebo pre Spojené štáty ako vo vlastných vikariátoch v Amazónii.

postoje a schopnosti nevyhnutné na vedenie dialógu s amazonskými kultúrami. Táto formácia musí byť eminentne pastoračná a podporovať rast kňazského milosrdenstva.¹³³

Spoločenstvá plné života

91. Eucharistia je zároveň veľkou sviatosťou, ktorá znázorňuje a uskutočňuje jednotu Cirkvi¹³⁴ a slávi sa práve preto, „aby sme sa z cudzích, rozptýlených a navzájom ľahostajných stali jednotnými, rovnocennými a priateľskými“.¹³⁵ Kto predsedá Eucharistii, ten sa musí postarať aj o spoločenstvo, ktoré nie je ochudobnenou jednotou, ale obsahuje mnohoraké bohatstvo darov a chariziem, ktoré Duch vlieva do komunity.

92. Eucharistia – ako prameň a vrchol – si teda vyžaduje, aby sa toto mnohoraké bohatstvo rozvíjalo. Nevyhnutne potrebni sú tu kňazi; to však neznamená, aby za normálnych okolností prijímali aj trvalí diakoni, rehoľníčky či samotní laici dôležité a zodpovedné úlohy na rast spoločenstiev a dozrievaní vo vykonávaní týchto funkcií vďaka primeranému sprevádzaniu. Malo by ich byť v Amazónii oveľa viac.

93. Nejde teda len o sprostredkovanie vyššej prítomnosti vysvätených služobníkov, ktorí môžu sláviť Eucharistiu. To by bol veľmi limitovaný cieľ, ak by sme sa zároveň nesnažili vzbudiť nový život v spoločenstvách. Potrebujeme podporovať stretnutie so Slovom a rast vo svätosti prostredníctvom rôznych laických služieb, ktorých predpokladom je proces dozrievania – biblického, doktrinálneho, duchovného i praktického – a rozmanité cesty permanentnej formácie.

94. Cirkev s amazonskými črtami tváre si vyžaduje stabilnú prítomnosť zrelých a zodpovedných laikov, ktorí majú autoritu,¹³⁶ poznajú jazyky, kultúru, duchovnú skúsenosť a

---

¹³³ Na synode sa hovorilo aj o nedostatku seminárov na kňazskú formáciu miestnych obyvateľov.

¹³⁴ Porov. Druhý vatikánsky koncil, Dogmatická konštitúcia *Lumen gentium*, 3.

¹³⁵ Pavol VI., *Homília na sviatok Božieho tela*, 17. júna 1965: *Insegnamenti* 3 (1965), 358.

¹³⁶ Je možné, aby biskup pre nedostatok kňazov usúdil, „že účasť na vykonávaní pastoračnej starostlivosti o farnosť treba zveriť diakonovi alebo inej osobe, ktorá nie je vyznačená kňazským charakterom, alebo spoločenstvu osôb“ (*Kódex kánonického práva*, 517 § 2).

spôsob života na jednotlivých miestach v spoločenstvách a zároveň nechávajú priestor na mnohotvárnosť darov, ktoré Duch Svätý vo všetkých rozsieva. Vskutku, tam kde je osobitná potreba, Duch už vylial charizmy, ktoré na ňu umožnia odpovedať. To si v Cirkvi vyžaduje schopnosť otvoriť sa odvahe Ducha, mať v neho dôveru a takto priamo umožniť rozvoj vlastnej laickej cirkevnej kultúry. Výzvy Amazónie si od Cirkvi vyžadujú osobitné úsilie na uskutočnenie celoplošnej prítomnosti, ktorá je možná jedine prostredníctvom výraznej účasti laikov.

95. Mnohé zasvätené osoby už obetovali svoje sily a značnú časť života Božiemu kráľovstvu v Amazónii. Zasvätený život, naplnený dialógom, syntézou, vtelením a prorocťom, zaujíma osobitné miesto v tejto pluralitnej a harmonickej konfigurácii amazonskej cirkvi. Chýba mu však nové úsilie inkulturácie, ktoré vkladá do hry kreativitu, misionársku odvalu, cit a nezvyčajnú silu komunity.

96. Akonáhle sa spoločenstvám podarilo spojiť obranu sociálnych práv aj s duchovnosťou a misijným ohlasovaním, stali sa reálnou ukážkou synodálnosti na evanjelizačnej ceste Cirkvi v Amazónii. Častokrát takto „pomohli formovať kresťanov angažovaných vo viere, učeníkov a misionárov Pána – ako o tom svedčí štedrá oddanosť až po vyliatie vlastnej krvi mnohých ich členov“.¹³⁷

97. Povzbudzujem vás do prehĺbovania spoločnej úlohy, ktorá sa uskutočňuje prostredníctvom amazonskej cirkevnej siete REPAM a ďalších asociácií s cieľom konsolidovať to, čo už žiadala Aparecida: „Vytvoriť medzi miestnymi cirkvami rozličných juhoamerických krajín, ktoré sú súčasťou amazonskej kotliny, spoločnú pastoráciu, diferencovanú v jednotlivých prioritách“.¹³⁸ To platí predovšetkým pre vzťahy medzi susediacimi cirkvami.

98. Napokon chcem pripomenúť, že nie vždy môžeme uvažovať o projektoch ohľadom stabilných spoločenstiev, keďže je v Amazónii veľká vnútorná mobilita, neustála migrácia,

---

¹³⁷ Piata generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, *Dokument z Aparecidy* (29. júna 2007), 178: ed. it. Bologna 2014, s. 100.

¹³⁸ Tamže, 475: ed. it. cit., s. 245.

často kyvadlová, a „tento región sa stal de facto migračným koridorom“.¹³⁹ „Amazonské sťahovanie ešte nebolo dobre pochopené ani dostatočne analyzované z pastoračného hľadiska“.¹⁴⁰ Preto treba počítať aj s putovnými misijnými skupinami a „podporovať včlenenie a putovanie zasvätených tak, aby boli nablízku tým najchudobnejším a vylúčeným“.¹⁴¹ Na druhej strane to môžeme chápať aj ako skúšku pre naše mestské spoločenstvá, ktoré by mali s inteligenciou a štedrosťou najmä na perifériách pestovať rozličné formy blízkosti a prijatia rodín a mladých ľudí, ktorí prichádzajú z vnútrozemia.

Sila a dar žien

99. V Amazónii existujú aj také spoločenstvá, ktoré sa dlho udržali a celé desaťročia odovzdávali vieru bez toho, že by cez ich končiny prešiel kňaz. Dialo sa tak prostredníctvom silných a obetavých žien, ktoré krstili, katechizovali, učili modlitbe a boli misionárkami – bezpochyby povolanými a povzbudzovanými Duchom Svätým. Celé stáročia udržiavali na týchto miestach s obdivuhodnou oddanosťou a vrúcnou vierou Cirkvi na nohách. Na synode nás ony samy všetkých dojali svojim svedectvom.

100. To nás povzbudzuje, aby sme rozšírili svoje vízie a vyhli sa tak zredukovanému chápaniu Cirkvi ako funkčnej štruktúry. Takýto redukcionizmus by nás mohol viesť k zmýšľaniu, ktoré by ženám priznávalo status a dôležitejšiu úlohu v Cirkvi len vtedy, ak by sa im poskytol prístup k posvätnej vysviacke. No v skutočnosti by táto vízia len limitovala perspektívy, smerovala by nás ku klerikalizácii žien, znižovala veľkú hodnotu toho, čo už darovali a podprahovo viedla k ochudobneniu ich nenahraditeľného prínosu.

101. Ježiš sa predstavuje ako Ženích spoločenstva sláviaceho Eucharistiu prostredníctvom postavy muža, ktorý jej predsedá na znak jediného kňaza. Tento dialóg medzi Ženíchom a Nevestou, ktorý sa završuje v adorácii a posväcuje spoločenstvo, sa nemá zúžiť na jednostranné otázky o moci v Cirkvi. Pán chcel svoju moc a lásku vyjadriť prostredníctvom dvoch ľudských tvárí: tváre svojho božského Syna, ktorý sa stal človekom, a tváre stvorenej

¹³⁹ *Instrumentum laboris*, 65.

¹⁴⁰ Tamže, 63.

¹⁴¹ Tamže, 129, d, 2.

bytosti, ktorou je žena, Mária. Ženy prispievajú pre Cirkev spôsobom im vlastným a prenášajú tak ďalej silu i nehu Márie, Matky. Týmto spôsobom sa neokliešťujeme funkčnými obmedzeniami, ale pozeráme aj na intímnu súčasť Cirkvi. Preto je zjavne pochopiteľné, prečo by Cirkev bez žien padla tak, ako by sa na kúsky rozpadli aj mnohé spoločenstvá Amazónie, keby v nich nebolo žien, ktoré by ich podporili, podržali a postarali sa o ne. Aj tu sa ukazuje, akú majú ženy výnimočnú moc.

102. Nesmieme takisto zabudnúť na podnecovanie darov ľudového charakteru, ktoré ženám v Amazónii umožnili zohrať veľa dôležitých úloh, hoci dnes sú tamojšie spoločenstvá podrobené novým rizikám, ktoré v iných dobách neexistovali. Aktuálna situácia si od nás vyžaduje stimulovať zrod ďalších služieb a nových ženských chariziem, ktoré zodpovedajú špecifickým potrebám amazonských národov v tomto okamihu.

103. V synodálnej cirkvi by ženy, ktoré v amazonských spoločenstvách hrajú vskutku centrálnu úlohu, mali mať prístup k funkciám aj cirkevným službám, ktoré si nevyžadujú posvätnú vysviacku a umožňujú lepšie vyjadriť miesto, ktoré im je vlastné. Dobré je pripomenúť, že takéto služby si vyžadujú stabilitu, verejné uznanie a mandát zo strany biskupa. To znamená, že ženy musia mať reálny a účinný dosah na celú organizáciu, byť pri najdôležitejších rozhodnutiach a vo vedení spoločenstiev, ale nie bez toho, aby tak robili štýlom zodpovedajúcim ich ženskosti.

Rozšíriť horizonty za hranice konfliktov

104. Často sa stáva, že pastorační pracovníci na určitom mieste vnímajú veľmi rozdielne riešenia problémov, ktorým čelia, a tak navrhujú formy cirkevnej organizácie, ktoré sú však očividne protichodné. Keď sa to stane, je pravdepodobné, že skutočná odpoveď na evanjelizačné výzvy spočíva v prekonaní týchto návrhov a v hľadaní iných, lepších ciest. Takých, ktoré doteraz možno neboli objavené. Konflikt sa prekoná na vyššej úrovni a obe strany navzájom integrujú v novej skutočnosti bez toho, aby prestali byť autentické. Všetko sa vyrieši „na vyššej úrovni, [v ktorej] zostane zachovaný vzácny potenciál protichodných

polarít“.¹⁴² Inak nás konflikt zablokuje, „stratíme perspektívu, naše horizonty sa ohraničia a samotná realita zostane rozdrobená“.¹⁴³

105. Neznamená to relativizovať problémy, utekať od nich alebo nechať veci tak, ako sú. Skutočné riešenia sa nikdy nedosiahnu riedením odvahy, odcudzením sa konkrétnym potrebám alebo hľadaním cudzích zavinení. Naopak, cesta von vedie cez prerastanie limitov či prekročenie dialektiky, ktorá zbytočne ohraničuje víziu, aby sa nám odkryl väčší rozmer, ktorý nám Boh ponúka. Z tohto nového rozmeru, prijatého s odvahou a veľkodušnosťou, z tohto neočakávaného daru, ktorý prebúdza novú a väčšiu kreativitu, vyprýštia ako z veľkorysého prameňa odpovede, ktoré nám dialektika neumožnila vidieť. V svojich počiatkoch sa kresťanská viera obdivuhodne šírila nasledujúc práve túto logiku, ktorá jej vychádzajúc z hebrejskej matrice umožnila vteliť sa do gréckej i rímskej kultúry a cestou nadobudnúť rozličné podoby. Analogicky nás v tomto historickom momente aj Amazónia vyzýva, aby sme prekonali obmedzené perspektívy a pragmatické riešenia, ktoré zostávajú zatvorené v parciálnych aspektoch veľkých otázok, s cieľom hľadať širšie a odvážnejšie cesty inkulturácie.

Ekumenické a medzináboženské spolužitie

106. V Amazónii, zemi mnohých náboženstiev, potrebujú veriaci nachádzať priestor na vedenie dialógu a aktivít pre spoločné dobro a podporu tých najchudobnejších. Nemusíme od niečoho upúšťať alebo skrývať vlastné presvedčenie, ktoré pre nás tak veľa znamená, aby sme sa mohli stretnúť s tými, ktorí zmýšľajú inak. Ak uveríme, že Duch Svätý môže pôsobiť aj v niekom, kto je iný ako my, svetlo tohto nového poznania nás obohatí a my ho tak dokážeme prijať z najhlbšieho vnútra svojho presvedčenia a svojej identity. Pretože čím hlbšia, solídnejšia a bohatšia je vlastná identita, tým viac môže obohatiť druhých svojím osobitným príspevkom.

---

¹⁴² Apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* (24. november 2013), 228: AAS 105 (2013), 1113.

¹⁴³ Tamže, 226: AAS 105 (2013), 1112.

107. My katolíci máme v Svätom písme poklad, ktorý iné náboženstvá neprijímajú, aj keď sú občas schopné si ho so záujmom prečítať či oceniť niečo z jeho obsahu. Čosi podobné sa snažíme robiť aj my s posvätnými textami iných náboženstiev a náboženských spoločenstiev, v ktorých sa nachádzajú „pravidlá a učenie, ktoré [...] nezriedka odzrkadľuje lúč Pravdy osvecujúcej všetkých ľudí“.¹⁴⁴ Veľké bohatstvo máme aj v siedmich sviatostiach, ktoré viaceré kresťanské spoločenstvá neprijímajú v ich úplnosti alebo v identickom význame. Zatiaľ čo pevne veríme v Ježiša ako jediného Vykupiteľa sveta, prechovávame hlbokú úctu aj k jeho Matke. A aj keď vieme, že sa to nedeje vo všetkých kresťanských vyznaniach, cítime povinnosť komunikovať Amazónii bohatstvo tejto vrúcnej materskej lásky, ktorej adresáti sa sami cítia. A tak aj túto exhortáciu uzavriem niekoľkými slovami obracajúcimi sa na Máriu.

108. Pre toto všetko by sme sa nemali stať nepriateľmi. V opravdivom duchu dialógu je živá schopnosť pochopiť význam toho, čo druhý hovorí alebo robí, aj keď to nemôžem prijať ako vlastné presvedčenie. Len takto je možné, aby sme boli úprimní, neskrývali našu vieru a neprestávali viesť dialóg, hľadať kontaktné body a predovšetkým pracovať a spoločne sa usilovať o dobro Amazónie. Sila toho, čo spája všetkých kresťanov, má nesmiernu hodnotu. Venujeme mnoho pozornosti okolnostiam, ktoré nás rozdeľujú, ale málo oceňujeme a zhodnocujeme to, čo nás spája. A čo nás spája je práve to, čo nám umožňuje byť na tomto svete bez toho, aby nás pohltila pozemská imanencia, duchové prázdno, pohodlný egocentrizmus či konzumný a autodeštruktívny individualizmus.

109. Ako kresťanov nás všetkých spája viera v Boha Otca, ktorý nám všetkým dáva život a veľmi nás miluje. Spája nás viera v Ježiša Krista, jediného Vykupiteľa, ktorý nás oslobodil svojou svätou krvou a svojím slávnym vzkriesením. Spája nás túžba po jeho Slove, ktoré riadi naše kroky. Spája nás oheň Ducha, ktorý nás poháňa k misii. Spája nás nové prikázanie, ktoré nám Ježiš zanechal, hľadanie civilizácie lásky, vášne pre kráľovstvo, ktoré nás Pán volá budovať spolu s ním. Spája nás boj za mier a spravodlivosť. Spája nás presvedčenie, že všetko

---

¹⁴⁴ Druhý vatikánsky koncil, deklarácia *Nostra aetate*, 2.

sa nekončí v tomto živote, ale sme pozvaní na nebeskú slávnosť, na ktorej Boh zotrie každú slzu a prijme všetko, čo sme urobili pre tých, ktorí trpia.

110. To všetko nás spája. Prečo teda nebojovať spoločne? Prečo sa nemodliť spoločne a nepracovať bok po boku, aby sme bránili chudobných Amazónie a takto ukazovali Pánovu svätú tvár a starali sa o jeho stvoriteľské dielo?

Záver

Matka Amazónie

111. Teraz, keď som sa s vami podelil o niektoré sny, všetkých vás povzbudzujem, aby ste napredovali po konkrétnych cestách, ktoré umožnia premeniť realitu Amazónie a oslobodia ju od zla, ktoré ju sužuje. Pozdvihnime zrak k Márii. Kristus nám zanechal Matku, a hoci je jedinou Matkou všetkých, ukazuje sa v Amazónii rozličnými spôsobmi. Vieme, že „pôvodní obyvatelia majú živé stretnutie s Kristom prostredníctvom mnohých ciest; no mariánska cesta prispela k tomuto stretnutiu zo všetkých najviac“.¹⁴⁵ Zoči-voči kráse Amazónie, ktorú sme objavovali čoraz viac počas prípravy a v priebehu synody, si myslím, že je najlepšie zakončiť túto exhortáciu obrátiac sa práve na ňu:

Matka života,
v tvojom materskom lone sa utváral Ježiš,
ktorý je Pánom všetkého, čo existuje.
Vzkriesený ťa premenil svojím svetlom
a urobil ťa kráľovnou celého stvorenia.
Preto ťa prosíme, ó, Mária,
aby si vládla v búšiacom srdci Amazónie.

Ukáž sa ako matka všetkých stvorení
v kráse kvetov a riek
veľkej rieky, ktorá ňou prechádza,
a všetkého, čo šumí v jej pralesoch.
Chráň svojou láskou túto explóziu nádhery.

Popros Ježiša, aby všetku svoju lásku vylial
na mužov a ženy, ktorí tam prebývajú,
aby ju vedeli obdivovať a chrániť.

---

¹⁴⁵ CELAM, III. *Simposio latinoamericano sobre Teología india*, Città del Guatemala (23. – 27. októbra 2006).

Daj, nech sa tvoj Syn narodí v ich srdciach,
aby zažiaril v Amazónii,
v jej národoch a kultúrach
s lúčom svojho Slova, s útechou svojej lásky,
so svojím posolstvom bratstva a spravodlivosti.

Daj nech každé slávenie Eucharistie
prebudí aj veľký úžas
nad Otcovou slávou.

Matka, pozri na chudobných Amazónie,
ich dom sa ničí
pre malicherné záujmy.
Koľko bolesti a koľko biedy,
koľko nedbalosti a koľko spupnosti
v tejto požehnanej zemi,
prekypujúcej životom!

Dotkni sa vnímania mocných,
pretože – aj keď cítime, že je neskoro –
ty nás voláš zachrániť
to, čo ešte žije.

Matka prebodnutého srdca,
ktorá trpí vo svojich potupených synoch
a v zranenej prírode,
ty vládni v Amazónii
spolu so svojím Synom.
Vládni, aby sa už nik necítil byť pánom
nad Božím dielom.

Tebe dôverujeme, Matka života,
neopusti nás
v tejto temnej hodine.

Amen.

*Dané v Ríme u Svätého Jána v Lateráne, 2. februára, na sviatok Obetovania Pána v roku
2020, v siedmom roku môjho pontifikátu.*

FRANTIŠEK